

SPECIFICKÉ PŘÍČINY KRIMINALITY MLÁDEŽE

Václav Legát

Bakalářská práce 2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Václav LEGÁT**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Specifické příčiny kriminality mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti příčin kriminality mládeže.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu na základě získaných statistických dat.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JELÍNEK J, a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Praha: Linde, 2008. 26.vyd., ISBN 978-80-7201-731-7.

KOUDELKOVÁ, A. Psychologické otázky delikvence. Praha: Victoria publishing, 1995. 1.vyd., ISBN 80-7187-022-6.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1993. 1.vyd., ISBN 80-901424-7-8.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998. 1.vyd., ISBN 80-7178-226-2.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 1.vyd., ISBN 80-7178-214-9.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Hana Vykopalová, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **11. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 11. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.5.2010

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na stávající situaci kriminality mládeže v České republice a na její specifickou část, trestné činy násilného charakteru, kterých se dopustili mladiství pachatelé.

Teoretická část se zabývá kriminalitou mládeže a mladistvým pachatelem, jako osobou, která se dopustila trestného činu. V další části je teoretická část zaměřena na specifické příčiny kriminality mládeže a na kriminalitu násilného charakteru páchanou mladistvými.

Praktická část je zaměřena na porovnání statistických dat kriminality mládeže v oblasti spáchaných násilných trestných činů. Výzkumná část obsahuje porovnání statistických dat v letech 2003 až 2008. Podrobně se zabývá vztahem mezi populací stejného pohlaví a četností spáchaných kriminálních činů mladistvými v České republice, Praze, Olomouckém a Zlínském kraji.

Klíčová slova: Kriminalita mládeže, delikvence, mladistvý, příčiny kriminality, násilná trestná činnost.

ABSTRACT

This thesis focuses on the current situation of youth crime in the Czech Republic and its specific part of the violent nature of crimes committed by the juvenile offenders.

The theoretical part deals with youth crime and juvenile offenders, as the person who committed the crime. In the next section, the theoretical part focused on specific causes of youth crime and violent nature of crime committed by juveniles.

The practical part focuses on the comparison of statistical data of youth crime in the part of committed violent crimes. Research section includes comparisons of statistical data from 2003 to 2008. Detail deals with the relationship between populations of the same sex and frequency of crimes committed by juveniles in the Czech Republic, Prague, Olomouc and Zlín.

Keywords: Youth crime, delinquency, juvenile, the causes of crime, violent crime.

Poděkování:

Rád bych na tomto místě vyjádřil poděkování prof. PhDr. Haně Vykopalové, CSc. za vedení mé bakalářské práce, za poskytnuté cenné rady, připomínky a věnovaný čas.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DELIKVENCE A KRIMINALITA JAKO NEŽÁDOUCÍ PATOLOGICKÉ PROJEVY V CHOVÁNÍ MLÁDEŽE	12
1.1 DELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ JAKO NEŽÁDOUCÍ JEV CHOVÁNÍ VE SPOLEČNOSTI.....	13
1.2 KRIMINALITA JAKO PROJEV NEBEZPEČNÉHO CHOVÁNÍ VE SPOLEČNOSTI.....	14
1.3 MLADISTÝ JAKO PACHATEL TRESTNÉHO ČINU A JEHO TRESTNÍ ODPOVĚDNOST	15
1.4 POTŘEBY A DŮVODY MLADISTVÝCH, KTERÉ VEDOU K PÁCHÁNÍ KRIMINALITY	17
1.5 NEJČASTĚJŠÍ DRUHY TRESTNÝCH ČINŮ PÁCHANÝMI MLADISTVÝMI	20
1.6 DRUHY OPATŘENÍ, KTERÉ MOHOU BÝT ULOŽENY MLADISTVÉMU SOUDEM	22
2 SPECIFICKÉ PŘÍČINY KRIMINALITY MLADISTVÝCH	28
2.1 VNITŘNÍ PŘÍČINY KRIMINÁLNÍHO CHOVÁNÍ MLADISTVÝCH.....	30
2.2 VNĚJŠÍ PŘÍČINY KRIMINÁLNÍHO CHOVÁNÍ MLADISTVÝCH	35
3 NÁSILNÁ TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ MLÁDEŽÍ JAKO JEV SE STOUPAJÍCÍ MÍROU AGRESE A BRUTALITY	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	45
5 ÚČEL, POSTUP A DEFINOVÁNÍ CÍLE VÝZKUMU	46
6 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU	50
6.1 TREND A POČTY MLADISTVÝCH PACHATELŮ V ČESKÉ REPUBLICE V OBDOBÍ 2003-2008.....	50
6.2 POROVNÁNÍ NÁSILNÉ TRESTNÉ ČINNOSTI SPÁCHANÉ MLADISTVÝMI V PRAZE, OLOMOUCKÉM A ZLÍNSKÉM KRAJI V OBDOBÍ 2003-2008	53
7 ROZBOR VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ	59
7.1 NÁVRHY NA OPATŘENÍ A DOPORUČENÍ.....	61
7.2 ZÁVĚR VÝZKUMNÉ ČÁSTI	62
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÉ ODKAZY	66
SEZNAM TABULEK	69
SEZNAM GRAFŮ	70

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybral „Specifické příčiny kriminality mládeže“. Jedná se o téma, které přitahuje pozornost jak odborné, tak i laické veřejnosti. Kriminalita je jevem, který je nežádoucí a pro které jsou charakteristické znaky nezaměstnanost, nemanžetnost, nedostatečná výše dosaženého vzdělání či velmi nízká motivace k práci.

S kriminalitou mládeže úzce souvisí skutečnost, jak se život mění v komerčně zaměřenou, konzumní společnost. Rodiče při své výchově mají na dospívající děti a mládež stále méně času. Místo věnované pozornosti dospívající odbývají nadbytkem peněz, nevšímavostí, nedůsledností ve výchově. Takto přehlížené děti a mládež se potom z nedostatku pozornosti stávají ve společnosti dezorientovanými, deprimovanými, frustrovanými a vydávají se na scestí. Jedinou správnou cestou je správná a pozorná výchova v rodině, škole a společnosti.

Hlavním smyslem mé práce je zmapování a hlubší prozkoumání nežádoucího patologického jevu kriminality mládeže s cílem zjistit, jaké jsou příčiny, které vedou mladistvé k páchání kriminality. V práci se zabývám mladistvým jako pachatelem trestného činu, nikoli mladistvým jako obětí trestného činu.

V teoretické části chci porovnat delikvenci a kriminalitu jakožto nežádoucí patologické projevy v chování mládeže. Představit, kdo může být mladistvým pachatelem trestného činu, jaké potřeby a důvody jej vedou k páchání kriminálních skutků. Rovněž uvést jaké jsou druhy trestných činů, kterých se dopouští mladiství pachatelé a rozebrat sankce, které mohou být mladistvým za spáchaná provinění uložena.

Za spáchanou trestnou činností mladistvým je třeba hledat příčiny, které ovlivnily jedince natolik, že dokázal spáchat trestný čin. Proto v další kapitole chci specifické příčiny kriminality mládeže jednotlivě rozebrat, zjistit čím jsou zapříčiněny a do jaké míry mají vliv na osobnost mladistvého pachatele. V závěru teoretické části se chci věnovat dílčímu spektru kriminality mladistvých, násilné trestné činnosti, jakožto jevu, pro který je v současné době charakteristický znak vysoká míra agrese a brutality.

V praktické části je mým cílem zmapovat a podrobněji prozkoumat násilnou trestnou činnost, které se dopouští mladiství pachatelé. Snahou bude zjistit o jaké trestné činy se jedná, jaký je nejčtenější trestný čin násilného charakteru. Hlavním cílem ve výzkumné části bude srovnat a analyzovat celkovou násilnou trestnou činnost mladistvých, zjistit tendenci.

Následně chci porovnat počty trestných činů ve zvolených krajích České republiky, otestovat stanovené hypotézy, zpracovat výzkum a v závěru vyhodnotit výzkumnou část s uvedením návrhů na opatření a doporučení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DELIKVENCE A KRIMINALITA JAKO NEŽÁDOUCÍ PATOLOGICKÉ PROJEVY V CHOVÁNÍ MLÁDEŽE

Základním tématem této práce je kriminalita mládeže. Problematika, týkající se kriminality mládeže, zahrnuje široké spektrum odborné terminologie, která vychází z odvětví práva, speciálně trestního a dále vychází ze společenských věd, především psychologie, sociologie, sociální pedagogiky a psychopatologie.

Mezi základní pojmy patří kriminalita, delikvence mládeže, jakožto patologické projevy, který se k mládeži vztahují. Kriminalita mládeže je jev, který můžeme zařadit mezi nežádoucí a nejzávažnější problémy v současné společnosti. Hlavními faktory, kterým odlišujeme kriminalitu mládeže od kriminality dospělých, je především věk pachatele v rozmezí 15 až 18 let, s tím spojená psychická nevyzrálost a ve většině případů méně závažná, tzv. bagatelní, trestná činnost mladistvých. Ještě méně závažnější formou, než je bagatelní kriminalita, je delikvence mládeže. Jedná se o protisociální jev, při kterém jsou porušovány normy a pravidla společnosti méně závažným způsobem.

Oba pojmy, kriminalitu a delikvenci mládeže můžeme označit jako nežádoucí patologické projevy chování mládeže, které se vzájemně dotýkají či překrývají. Postupným vývojem jsou současnou společností nastaveny určité závazné normy chování, které znamenají pro mládež určitý závazek, jak by se měli chovat s tím, že překročením těchto závazných norem se dopouští protisociálního jednání, které je nežádoucí a společnost vyžaduje nápravu. Rovněž v případě porušení nepsaných norem a pravidel se mládež odchyluje od společenského vývoje, ve kterém je spatřováno ohrožení mravního vývoje jedince ve společnosti a s tím je spojený nežádoucí patologický projev chování mládeže.

V současné době je problém delikvence a páchaná kriminalita mládeží jedním z hlavních problémů, na které společnost upíná svou pozornost, ale pouze ve směru informativním. Je to zapříčiněno zejména jednostranným a v mnoha případech neobjektivním přístupem médií, kde vznikají obavy z narůstající kriminality mládeže. Společnost má poté pocit, že je ohrožena delikventy a mladými pachateli s narušeným mravním vývojem, nicméně svým směrem se ještě více diverguje ke sklonům většího nezájmu, nenávisti, s problémem se potýkat a řešit jej.

1.1 Delikventní chování jako nežádoucí jev chování ve společnosti

Pojem delikvence byl původně pojmem právnickým. V poslední době však zakotvil nejen v sociálních vědách, ale také v psychopatologii. Označuje se jím antisociální chování, které může, nebo nemusí, být spojeno s právními důsledky. Delikvencí se zpravidla rozumí mírnější porušení právních nebo morálních norem, zejména dětmi nebo dospívajícími, zatímco termínu kriminalita se používá již pro závažné přestupky, trestné činy, u dospělých osob (zpravidla nad 24 roků věku).¹ Delikventní jednání lze tedy ještě rozdělit na delikvenci mládeže do 18-ti let věku a delikvenci dospělých s věkem blízkým věku mladistvého.

V některých, zejména starších publikacích, které se věnují tématu delikvence, se setkáváme namísto pojmu delikvence mládeže s pojmem juvenilní delikvence, která označuje přestupky mladých osob, zpravidla do šestnácti až osmnácti let věku, které měly za následek, že se mladistvý dostal k soudnímu řízení.²

Pojem delikvence, neboli delikvence mládeže, je výrazně širším pojmem nežli kriminalita. Lze ji definovat jako činnost porušující nejen normy právní, ale i společenské, tedy širší normy. Podle stupně závažnosti činu ohrožujícího společnost, kterým osoba porušuje normy všeobecně společensky uznávané, hodnotíme takové chování jako disociální, asociální a antisociální.

Disociální, méně závažné, porušení norem, které je v rozporu se společenskou etikou, ale nenabývá sociální dimenze, se vyskytuje zpravidla u dětí mladších. Lze zde uvést neposlušnost, negativismus, lži a kázeňské přestupky ve škole. Disociální chování znamená chování sociálně nepřizpůsobivé, nepřiměřené, bez výrazné nenávisti.

Závažnější asociální chování je nespolečenské, tedy to, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedochází zde však k páchání přestupků či trestných činů. V případě asociálního chování, které lze pozorovat spíše u dětí staršího věku, jde zejména o začínající alkoholismus, tabakismus, opakované útěky, záškoláctví, toxikomanií, demonstrativní poškozování vlastní osoby, gamblerství, popřípadě prostituci.

¹ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 35.

² KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 35.

Oproti tomu u antisociálního chování, dochází k porušování společenské jednání podle stanovených závazných norem a zahrnuje veškerou trestnou činnost. Mezi jednání nebezpečné pro společnost lze řadit delikventní jednání mládeže ve formách majetkových, násilných či dalších trestných činů. Ve výčtu lze nejčastěji hovořit o přečinech krádeží, vandalismu, poškozování cizí věci, ublížení na zdraví, ale také velmi zvlášť závažných zločinech loupeží, sexuálních deliktů a vražd. Antisociální chování je uvědomované protispolečenské chování kriminálního charakteru. Zahrnuje veškeré protispolečenské jednání dané přestupkovým zákonem či trestním zákoníkem naší společnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že delikventním chováním mohou být všechny druhy chování dětí a mládeže, které určitým způsobem porušují morální, sociální a závazné normy. Je třeba uvést, že v minulosti bylo odborníky delikventní chování striktně přisuzováno jen mládeži, která pocházela z nejhudších vrstev obyvatelstva. Vývoj společnosti a další výzkumy však naznačily, že delikvence se vyskytuje i ve vyšších vrstvách a je v současné době problémem celé společnosti a hlavní příčinou pak u tohoto chování je podle mne zřejmě souhrn negativních vlivů, které obklopují výchovu jedince a formování jeho osobnosti. Za zmínku rozhodně stojí i fakt, že delikventní chování má obvykle stoupající tendenci s věkem a má také tendenci se prohlubovat.

1.2 Kriminalita jako projev nebezpečného chování ve společnosti

„Kriminalitou rozumíme souhrn sociálně podmíněných aktivit, které mají relativně četný výskyt, ve zvýšené míře ohrožují společnost a jsou prohlášeny platným zákonodárstvím za trestné činy.“³

Kriminalita, v širším slova smyslu je zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti. Jsou jimi trestné činy, uvedené v trestním zákoníku č. 306/2009. Trestné činy jsou podle závažnosti rozděleny na přečiny, zločiny a zvlášť závažné zločiny. V užším slova smyslu je kriminalitou konkrétní činnost, jednání, které je pro společnost nebezpečné je zakotveno v konkrétních paragrafových zněních trestního zákoníku.

³ JEDLIČKA, Richard; KOŤA, Jaroslav. *Aktuální problémy výchovy: ANALÝZA A PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE*. Praha: Karolinum, 1998, s. 104.

Kriminalitu mládeže, jakožto sociálně patologický jev, ovlivňují negativní příčiny a okolnosti, které se u mládeže vyskytují a setkávají se s ní. Příčiny a okolnosti, závislé na prostředí, pak neovlivňují osobnost konkrétního mladistvého nebo celé mládeže jednotlivým, dílčím působením, nýbrž interakcí činitelů, které se vzájemně prolínají a působí souvisle vcelku. V kombinaci tyto faktory působí na osobnost mladistvého neustále vcelku, některé mají vyšší intenzitu, jiné působí slaběji, některé faktory mohou být dlouhodobé nebo trvalé, jiné krátkodobějšího rázu.

V České republice, stejně jako v dalších státech, došlo k razantnímu nástupu páchaní trestné činnosti mladistvými. Jedná se o masový jev, který je zapříčiněn především vývojovými zvláštnostmi dospívajících v podobě narušených sociálních vztahů v sociálním prostředí. Typické jsou např. poruchy vztahů ve výchově, ve vzdělávání, odlišné vztahy k hodnotovému systému. Tyto sociální narušení můžeme označit jako vnější činitele ovlivňující kriminální chování mladistvých.

V rámci osobnosti mladistvého pachatele mohou svou roli sehrát i vnitřní činitele, které ovlivňují kriminální chování mladistvých. Může se jednat o tzv. biologické determinanty v podobě dědičných dispozic, syndrom hyperaktivity, vrozených dispozic či např. příslušnost k pohlaví.

Faktickou skutečností je, že v posledních letech je nejvíce páchaná kriminalita mládeží typickým projevem velkých měst, průmyslových a vyloučených lokalit, kde prostředí mladým pachatelům poskytuje anonymitu. Právě v těchto místech se především městské obyvatelstvo potýká s tzv. pouliční kriminalitou, pro kterou jsou charakteristické krádeže na osobách, krádeže vloupáním do vozidel, bytů a sklepů. Ohrožujícím trendem je zcela jistě drogová a alkoholová závislost a také stoupající síla pravicového extremismu, rasismu, nacionalismu a již první zaznamenané závažné trestné činy páchané z rasistických pohnutek. Novým typickým znakem pro páchaní trestné činnosti mladistvými je vysoká míra anonymity, agrese, násilí a brutality.

1.3 Mladistý jako pachatel trestného činu a jeho trestní odpovědnost

Základní právní legislativa České republiky upravuje odpovědnost dětí v trestním zákoníku, který byl novelizován 8. ledna 2009 s účinností od 1.1.2010, kde je uvedeno v § 25:

„Kdo v době spáchání trestného činu nedovrší patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“⁴

Osoby mladší 15-ti let nejsou tedy trestně odpovědné a jsou beztrestné. Spáchá-li však dítě mezi 12. – 15. rokem věku zvlášť závažný zločin, za který lze dle trestního zákoníku uložit výjimečný trest, může se takovému jedinci uložit v občansko-právním řízení ochranná výchova nebo dohled nad dítětem probačním úředníkem. Výchovu či dohled ukládá příslušný soud. Soud tak může učinit též tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby mladší patnácti let, která spáchala trestný čin. Trestný čin, který spáchala nezletilá osoba je označován jako čin jinak trestný.

Dříve před novelizací trestní zákon č.140/1961 a následný trestní zákoník č.40/2009 pojem dítě nedefinoval, novelizovaný trestní zákoník ve výkladovém ustanovení pojem dítě definuje a označuje jej jako trestně právní pojem v § 126: „*Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákona nestanoví jinak.*“⁵

Paradoxně zde dochází k obecnému nesouladu pojmu dítěte do 15-ti let věku a dítěte do 18-ti let věku. Výkladově je však pro „dítě od 15-ti do 18-ti let věku“ zaveden trestně právní pojem mladistvý. Jeho odpovědnost následně trestní zákoník upravuje a následně dále odkazuje v § 109: „*Trestní odpovědnost mladistvých a sankce jim ukládané upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona*“⁶ (trestního zákoníku).

Zákon č. 218/2003Sb., ze dne 25. června 2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zkráceně uváděn jako zákon o soudnictví ve věcech mládeže) s účinností od 1. ledna 2004 definuje trestně právní pojem mladistvého v § 2

⁴ Zákon č.306/2009, trestní zákoník, Hlava II, Díl 4, § 25, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Zákon č.306/2009, trestní zákoník, Hlava VIII, § 126, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Zákon č.306/2009, trestní zákoník, Hlava VII, § 109, ve znění pozdějších předpisů.

písm. d): „*Mladistvým se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.*“⁷

Mladistvý jako pachatel trestného činu je zodpovědný za spáchaný trestný čin jen relativně, neboť jeho odpovědnost je omezena rozumovou a mravní vyspělostí mladistvého a nižší schopností rozpoznání nebezpečného jednání pro společnost. Protiprávní čin spáchaný mladistvým je označován proviněním.

Mezi pojem mladistvé jsou řazeni i mladí dospělí s věkem blízkým věku mladistvého. Mladá dospělost není nikde determinována, obecně se však v soudní praxi pohybuje věk blízký věku mladistvého v rozmezí 18 – 24 let. Zletilý pachatel v tomto věku je sice v postavení dospělého, avšak význam pro něj má zvýhodněné ukládání sankcí, neboť vývoj každého jedince je individuální a nelze stanovit obecnou hranici dospělosti jen na základě uplynutí věku 18 – ti let. Soudy pak v rámci trestního řízení při ukládání trestu prostřednictvím znaleckých zkoumání psychologů, psychiatrů a sociologů posuzují zralost a vyspělost jedince a v případě zpomaleného vývoje, nezrállosti je pak takovému pachateli přílehcující okolností právě věk blízký věku mladistvého.

1.4 Potřeby a důvody mladistvých, které vedou k páčání kriminality

Páchaná trestná činnost mladistvých, včetně dětí, se obtížným způsobem zjišťuje, objasňuje, vyšetřuje, projednává a postihuje. Latentnost u této věkové skupiny je velmi vysoká a provinění, které jsou spáchány, znamenají pro společnost velmi závažné následky, neboť právě v době dospívání může vzniknout a zformovat se u mladistvého kriminální dráha, která se pak těžko napravuje. Na druhé straně je u této věkové skupiny preventivní činnost proti páčání trestné činnosti nejvhodnějším, nejúčinnějším řešením, neboť tento pozitivní dopad výrazně ovlivňuje osobnost mladistvého, který je seznámen s možnými prvotními reakcemi na různé podněty, na které by reagoval zřejmě jinak, negativně.

Osobnost mladistvého pachatele se výrazně odlišuje od osobnosti dospělého pachatele. Jednak je to nižším věkem a nižší rozlišovací schopností, typickým pro toto období odmí-

⁷ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, Část první, Hlava I, § 2 d), ve znění pozdějších předpisů.

táním autorit, snahou se odlišit, psychickou poruchou, vývojovou nevyzrálostí a neschopností ve svém stupni vývoje reagovat na krizové situace, se kterými se setkává poprvé a vyhodnocuje situace pro své ohrožení, po svém, většinou zkratkovitě, agresivním způsobem proti společenským normám.

Důvody, které vedou mladistvé k páchání kriminality jsou rozličné a defacto souvisí s životním stylem mládeže. Mládež si nelegální činností obstarává prostředky pro živobytí nebo pro potřeby, které souvisí s užíváním závislostních činností (alkoholu, drog, atp.) nebo může sloužit jako proces k obstarávání vzrušení nebo tzv. továrna na vzrušení (např. gamblerství, sprejerství, nebo nebezpečná zábava v jízdě na vlcích atp.).

U mládeže, v nynější době, registrujeme nežádoucí jevy v rodinách, kde dochází k povinným flexibilním požadavkům na pracující rodiče ze strany zaměstnavatelů a tím je razantně snížena či nedostatečně zabezpečena výchova a dohled nad dětmi a mládeží. Rovněž tak existuje mládež, která je velmi dobře finančně zabezpečena a pro které se stává životním stylem jen utrácení peněz s vidinou zabezpečení své osoby do daleké budoucnosti, bez zájmu morálního vývoje se lpěním na finančních hodnotách. V opačných případech existují rodiny se slabou životní úrovní s nedostatkem finančních prostředků, kde nelegální příjmy z drobných a příležitostných krádeží, pornoprodukce, příjmy z provozování prostituce jsou často povinným příjmem do rozpočtu rodiny a nežádoucím schvalovaným procesem rodiči. V těchto případech rovněž mládež nemusí mít rodičovskou podporu, neboť jsou bez základních prostředků a děti a mladiství si tak nelegální činností obstarávají prostředky pro svou vlastní obživu.

Kriminalita, zejména pak u mladistvých, má hlavní charakteristický znak spočívající v tom, že je úzce propojena s nedostatkem majetku, s nedostatečnou výší dosaženého vzdělání a zejména pak s velmi nízkou motivací k práci a nezaměstnaností. Delikventní a kriminální chování je pak náhražkou pro mladistvé, které neuspokojuje klasická cesta dosahování potřeb, přičemž zjištění dosažení potřeby za menšího úsilí pak láká k opakování trestné činnosti a vzniku recidivy.

I mladistvého, který porušil normu chování, vedlo ke spáchání skutku jednání, které mělo určitý důvod, proč se tak stalo. Ve většině případů dochází u mladistvých k uspokojování potřeb a to jak krátkodobých, tak i dlouhodobých. Mezi hlavní potřeby, respektive snahy

o získání určité výhody či hodnoty, které vedou mladistvé k páchání kriminality můžeme obecně řadit:

- a) Snaha opatřit si majetkový prospěch;
- b) Snaha uspokojit se způsobem, který mladistvý nedosáhl ve své rodině nebo své sociální skupině, nebo je mu takový způsob dlouhodobě odpírán;
- c) Snaha získat status v delikventní skupině
- d) Snaha vyřešit svou nepříznivou situaci;
- e) Snaha získat pocit, kterého lze dosáhnout jen nežádoucím způsobem.

Mezi hlavní důvody, které umožňují vznik, existenci a rozšiřování sociálně patologických jevů ve společnosti, konkrétně pak mezi mládeží, shodně s vědeckými poznatky a obecným míněním řadíme:⁸

- a) Negativní jevy v rodině a ve škole;
- b) Nevhodný způsob využívání volného času mládeže;
- c) Problémy spojené se zaměstnáváním mládeže;
- d) Závadové jevy ve společnosti;
- e) Nedostatečnou ochranu mládeže před závadovými jevy, před kriminální nákazou;
- f) Nedostatečnou trestněprávní ochranu mládeže;
- g) Neúčinnou mravní, etickou a právní výchovu;
- h) Malou účinnost uplatňovaných sankčních a preventivních opatření.

Výše uvedené důvody mají své konkrétní podoby, mezi které lze uvést např. nezáměr rodičů o své potomky, neřešení konfliktů mezi žáky ve škole, snaha vyrovnat a předvést se prostřednictvím šikany spolužáka nebo vandalským činem, kterým je poškozován majetek jiných, ublížením jinému na zdraví fyzickým napadením, potulkou nebo trávením volného času v barech.

⁸ MAREŠOVÁ, A. a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: IKSP, 1997, s. 5.

Dnešní konzumní mládež má své hodnoty postaveny především na financích, za které si pořizuje drazé alkohol, kuřivo, drogy, navštěvují bary, kde peníze utrácí hrou na výherních automatech, navštěvují různé taneční srazy, pořádají nekontrolované mejdany, sledují nevhodné filmy s násilnou, sexuální a sadistickou tematikou či se potuluje po aglomeracích měst, kde se nudí.

Z výše uvedeného vyplývá, že potřeby a důvody, resp. jejich kombinace, svými podmínkami mládeži zavadávají příčinu páchat trestnou činnost a svým agresivním chováním se negativně podílet na výskytu sociálně patologických jevů u mladistvých, které svou zvyšující dynamikou zhoršují, ovlivňují a prohlubují rizika negativních jevů, které ovlivňují morální vývoj dospívajících.

1.5 Nejčastější druhy trestných činů páchanými mladistvými

Podle statistických výkazů Policie České republiky skladba trestné činnosti a protispolečenských jednání mladistvých je spíše homogenního rázu v rámci spáchaných trestných činů. Až s postupem věku a vývojem jedince se škála trestných činů rozevírá. Nejméně trestnou činnost páchají děti a teprve s postupem věku a nabytých zkušeností dochází k závažnějším formám. Teprve za hranicí zletilosti jsou páchány zvláště závažné přečiny. Obecně lze konstatovat, že se, v drtivé většině případů, mládež dopouští méně závažné trestné činnosti v oblasti majetkové, násilné a tzv. ostatní – různorodé.⁹

Majetková trestná činnost je páchána u mladistvých jako projev neúcty ke zdraví a životu a je dominantní formou pro tuto věkovou skupinu. Motivací je snaha či potřeba zvýraznění se, předvést sílu, zalíbit se vrstevníkům, nebo zaujmout vůdčí postavení ve skupině, přičemž jako podstatou „být vidět“ je vlastnictví věci. Jsou tak často odcizovány věci, které jsou pro ně momentálně nutné, potřebné a tzv. „in“. Zde lze zařadit věci jako např. automobily, mobilní telefony, počítačové sestavy, oblečení a na první místě finanční hotovost.

⁹ Úvodní komentář k ročence kriminality. In: Evidenčně statistický systém kriminality, intranet Policie ČR. [online]. URL: <http://essk.pcr.cz/essk/_informace/Rocenka%202008/úvodní%20komentář%202008.doc>.

Mezi majetkové trestné činy, které jsou páčány nejčastěji lze uvést krádeže prosté – příležitostné (odložené věci, nebo ponechané věci bez dozoru), krádeže věcí z aut (krádeže za použití násilí), krádeže vloupáním do objektů (krádeže za použití násilí do bytů, sklepů a chat), podvody (zapůjčení finančních hotovostí, úmyslné uvedení nepravdivých údajů s úmyslem si obstarat finanční prospěch), zpronevěry, neoprávněné užívání cizích věcí (úmyslné nevrácení zapůjčených věcí, prodeje zapůjčených věcí), neoprávněné držení platebních karet (rodičů, prarodičů, vrstevníků).¹⁰

Násilná trestná činnost mládeže se vyznačuje stále stoupající mírou brutality a agresivity. Je páčána s motivem co nejrychleji a bezpracně si obstarat finanční prostředky potřebné k uspokojení krátkodobých potřeb. Mezi takovéto potřeby mladistvých nejčastěji patří alkohol, tabákové výrobky, drogy, vlastnění atraktivního zboží, prostředky k hraní na výherních automatech atp.

Trestné činy násilného charakteru jsou páčány mladistvými pachateli z důvodů, kterými se snaží vyřešit svou momentální situaci nebo postavení a je zde evidentní materiální znak. Dochází však také k páčání závažnější trestné činnosti mladistvými, kde jsou spojeny znaky materiální a násilné, nebo jen samotné násilné znaky. Mezi tyto trestné činy patří loupeže a vydírání, ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, nebezpečné vyhrožování, znásilnění, vraždy.¹¹

Některé formy trestné činnosti v podobě znásilnění a vražd jsou statisticky spojovány s mravnostní trestnou činností, nicméně u těchto dvou trestných činů je vždy užito bezprostředního násilí či pohrůžky násilí a proto jsem je zařadil mezi násilné trestné činy. Oproti tomu např. v případě pohlavního zneužívání schází povinný znak trestného činu násilí, stejně jako u šíření pornografie či kuplířství. Mravnostní trestné činy však nejsou nejčastěji páchanou trestnou činností.

¹⁰ Úvodní komentář k ročence kriminality. In: Evidenčně statistický systém kriminality, intranet Policie ČR. [online]. URL: <http://essk.pcr.cz/essk/_informace/Rocenka%202008/uvodni%20komentar%202008.doc>.

¹¹ Úvodní komentář k ročence kriminality. In: Evidenčně statistický systém kriminality, intranet Policie ČR. [online]. URL: <http://essk.pcr.cz/essk/_informace/Rocenka%202008/uvodni%20komentar%202008.doc>.

Mezi další škálu, tzv. různorodých, obecných trestných činů, které jsou páchany mládeží, patří trestné činy, které mají vypovídající charakter k osobě pachatele. Jedná se o trestné činy nedovolená výroba drog a jiných omamných a psychotropních látek, podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení lidských práv a svobod, nedovolené ozbrojování, šíření poplašných zpráv, sprejerství.¹²

Z výše popsané kapitoly vyplývá, že skladba páchaných trestných činů mladistvými se razantním způsobem nemění. Jak již bylo uvedeno, nejčastějšími druhy, co do četnosti, páchaných trestných činů jsou majetkové, násilné a různorodé trestné činy. Je třeba uvést a připomenout, že společnost se vyvíjí a s ní se vyvíjí i mládež. Logicky vzato se vyvíjí i kriminální mládež. Od roku 1989 můžeme nyní s odstupem času konstatovat, že došlo v České republice u mladistvých pachatelů k rozvoji páchání nových kriminálních činů, které dříve neexistovaly, přičemž v současnosti je třeba neopomíjet jejich nárůst. Ačkoliv četnost těchto nových kriminálních činů není v současnosti tak vysoká, jako např. majetková trestná činnost, velice dynamickým vývojem se rozšiřuje. Za zmínku stojí uvést hospodářskou trestnou činnost v podobě počítačové kriminality v oblasti stahování nelegálních softwarů, internetových podvodů, padělání a pozměňování bankovek nebo z jiné škály výtržnictví na sportovních a veřejných akcích či trestné činy související s podporou a propagací hnutí směřujících k potlačení práv a svobod.

1.6 Druhy opatření, které mohou být uloženy mladistvému soudem

V současné legislativě České republiky je zakotveno, že ten, kdo spáchá protiprávní jednání a je soudem uznán vinným, musí být potrestán. Za provinění, které spáchá mladistvý mu lze, jen na základě rozhodnutí soudu, uložit opatření, které jsou taxativně uvedeny v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.

Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývo-

¹² Úvodní komentář k ročence kriminality. In: Evidenčně statistický systém kriminality, intranet Policie ČR. [online]. URL: <http://essk.pcr.cz/essk/_informace/Rocenka%202008/úvodní%20komentář%202008.doc>.

je, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění.¹³

Mladistvému lze, podle zákona č. 218/2003 Sb., udělit pouze tyto sankce – opatření: Výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. V tomto pořadí jsou opatření uvedeny od nejmírnějších po nejvíce represivní.

A. Výchovná opatření, je možno uložit mladistvému, proti němuž je vedeno řízení, jen s jeho souhlasem a to již v průběhu trestního řízení, ještě před rozhodnutím soudu o vině mladistvého. Výchovnými opatřeními, které mohou být mladistvému uloženy, jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou.¹⁴

Při dohledu probační úředník pravidelně, podle stanoveného probačního programu, sleduje a kontroluje chování mladistvého, dodržování výchovných povinností a omezení uložené mladistvému s cílem zajištění, aby v budoucnu vedl řádný život.

Probační programy jsou programy sociálních výcviků, psychologického poradenství, terapeutických programů nebo programů zahrnujících obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační programy k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Programy mají vést k podpoře vhodného sociálního zázemí mladistvého a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.

Výchovné povinnosti jsou ukládány mladistvému zejména z toho důvodu, aby bydlel s rodičem, usiloval o vyrovnání a přiměřeně nahradil škodu poškozenému, nebo jinak přispěl k odstranění následku provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách či vykonal společensky prospěšnou činnost.

Výchovná omezení spočívají v zdržení se návštěvy určité akce, zařízení, zákazu stýkat se s určitými osobami, zdržování se na určitém místě, nepřečehovávat předměty, které by

¹³ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, Část první, Hlava II, § 9, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, Část první, Hlava II, § 15, ve znění pozdějších předpisů.

mohly sloužit k páčání dalších provinění, zdržení se užívání návykové látky, neúčastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích či neměnit místo svého pobytu nebo bezdůvodně svoje zaměstnání.

Při uložení opatření napomenutí s výstrahou je mladistvému důrazně vytknuta protiprávnost jeho činu s upozorněním na konkrétní důsledky, jež mu mohou hrozit v případě, že by pokračoval v trestné činnosti. Ve většině případů soud upustí od potrestání s uložení tohoto napomenutí.

B. Ochranná opatření mají sloužit ke kladnému ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a chránit společnost před dalším páčáním provinění mladistvými. Uložení ochranného opatření je stěžejním opatřením, které by mělo účinně vést k nápravě mladistvých pachatelů. Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže je ukládána pouze ochranná výchova.¹⁵

Mladistvému je ukládána v případech, kdy je zanedbávána výchova mladistvého, není o ni náležitě postaráno a vzniklé nedostatky řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření.

Další druhy ochranných opatření jsou ukládány podle trestního zákoníku a patří mezi ně ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.¹⁶

Ochranná léčení jsou ukládána mladistvým pachatelům, pokud byl čin jinak trestný spáchán ve stavu zmenšené přičetnosti nebo soud přihlédl k jeho zdravotnímu stavu a má za to, že je vhodnější současně uložit ochranné léčení a snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby. Ochranné léčení je rovněž uloženo mladistvému pachateli, pokud pro svou nepřičetnost nebyl trestně odpovědný nebo v době spáchání činu trpěl duševní poruchou či byl pod vlivem návykové látky a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Podle povahy věci je zvolena forma ambulantního či ústavního léčení.

¹⁵ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, Část první, Hlava II, § 22, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Zákon č.306/2009, trestní zákoník, Hlava V, § 98, ve znění pozdějších předpisů.

Zabezpečovací detence je ukládána pachatelům, kteří se dopustí zvláště závažného zločinu nebo svou trestnou činnost opakují. Rovněž tak pachatelům, kteří jsou v době spáchání činu nepřičetní nebo spáchali zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou či byli pod vlivem návykové látky a jejich pobyt na svobodě je nebezpečný a ochranné léčení by bylo zřejmě neúčinné. Hlavním zájmem je ochrana společnosti a léčba pachatele. Zabezpečovací detence se realizuje v ústavech pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou. Náplň detentních ústavů, které jsou umístěny ve věznicích, tvoří programy s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, činnostními a rehabilitačními činnostmi. Podmínky provozu detentního ústavu upravuje zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence.

Pokud soud mladistvému pachateli neuložil trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit, že se taková věc nebo jiná majetková hodnota, která náleží pachateli zabírá nebo se zabírá, pokud ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo je předpoklad, že bude sloužit ke spáchání zločinu.

C. Trestní opatření, mohou být uloženy mladistvému soudem jen podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestní, nejrepresivnější, opatření soud ukládá v tom případě, pokud nepostačuje pouze výchovné či ochranné opatření. V těchto případech může soud jednat alternativně a k trestnímu opatření ukládat navíc výchovná nebo ochranná opatření. V porovnání s tresty, které jsou ukládány dospělým pachatelům i zde společnost vytváří podmínky pro možnou nápravu a rozvoj mladistvých pachatelů v podobě snížených sazeb.

Mezi druhy trestních opatření řadíme obecně prospěšné práce, peněžitě opatření, peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, podmíněné odsouzení na zkušební dobu a podmíněné odsouzení na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.¹⁷

¹⁷ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, Část první, Hlava II, § 24, ve znění pozdějších předpisů.

Obecně prospěšné práce jsou alternativním trestem a spočívají ve vykonání pracovních činností zejména ve prospěch obcí, veřejných organizací. Trestní zákoník stanoví, že horní hranice sazby ukládaného opatření nesmí převyšovat polovinu horní sazby pro dospělého pachatele (zpravidla se opatření ukládá v rozmezí 50-200 hodin). Rovněž nesmí práce ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého pachatele.

Soud může také mladistvému uložit peněžité opatření ve výměře od 1 000,- Kč do 500 000,- Kč, pokud je mladistvý výdělečně činný nebo pokud mu to majetkové poměry pro uložení tohoto opatření umožňují. Soud má rovněž možnost přijmout opatření ve formě denních sazeb s přihlédnutím k dennímu výdělku mladistvého ve výši od 100,- Kč do 1000,- Kč na den na dobu 5 až 500 dnů (pro porovnání u dospělého pachatele je denní rozmezí 100,-Kč až 50 000,-Kč na dobu 20 až 730 dní).

Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu je alternativou peněžitého opatření, kde soud může rozhodnout vzhledem k osobě mladistvého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez výkonu peněžitého opatření. Soud tak může rozhodnout i v případě, pokud je nabídnuta záruka za nápravu mladistvého tím, kdo má na mladistvého výchovný vliv.

Trestní opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty je zakotvena v trestním zákoníku a ukládá se v případě, že věci ke spáchání činu jinak trestného bylo užito, byla určena, dále byla věc činem nebo jako odměna za čin, získána.¹⁸

Soud mladistvému uloží zákaz činnosti, jestliže není překážkou v přípravě na jeho budoucí povolání. Horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let a lze uložit v kombinaci i vhodné výchovné opatření. Soud ukládá toto opatření k činnostem, které mladistvý užil či zneužil v souvislosti se spáchaným proviněním. Např. zákaz řízení motocyklů, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

¹⁸ Zákon č.306/2009, trestní zákoník, Hlava V, § 70, ve znění pozdějších předpisů.

Soud při ukládání opatření vyhoštění přihlédně k rodinným a osobním poměrům mladistvého a není ukládán, pokud hrozí nebezpečí zpustnutí. Lze jej uložit na dobu od jednoho roku do pěti let.

Soud může, při ukládaných opatřeních podmíněné odsouzení na zkušební dobu a podmíněné odsouzení na zkušební dobu s dohledem, uložit zkušební dobu v rozmezí jednoho roku až tří let. V případě, že odsouzený mladistvý zavinil příčinu k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody, může soud prodloužit zkušební dobu až o dvě léta a může uložit v kombinaci výchovné opatření, které směřuje k tomu, aby mladistvý vedl řádný život. Dohled zahrnuje probační působení na mladistvého ve formě pomoci, vedení, dohledu a kontroly.

K opatření nepodmíněnému odnětí svobody soud mladistvého odsoudí jen tehdy, jestliže okolnosti případu, osoba mladistvého nebo jiná opatření zjevně nepostačují k dosažení účelu. Trestní sazby odnětí svobody jsou sníženy na polovinu trestních sazeb, stanovených trestním zákoníkem. Horní hranice trestní sazby u mladistvého nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. Za spáchání provinění zvláště závažného zločinu, tedy činu jinak trestného, lze uložit výjimečný trest odnětí svobody v rozmezí pět až deset let (pro porovnání dospělému pachateli lze uložit i doživotní trest).

Z výše uvedeného zjišťujeme, že struktura ukládaných opatření je velmi široká. Soud se podle závažnosti spáchaného provinění může rozhodnout pro uložení jedno či více opatření. Může věc projednat a neuložit žádné opatření, pokud to postačuje k nápravě nebo na druhé straně uložit trest odnětí svobody, neboť jiný uloženy by byl zřejmě bez výsledku k povaze pachatele. Nelze jednoznačně stanovit, které opatření je pro mladistvého nejlehčí či nejtěžší, nicméně vždy soud ukládá taková opatření, které jsou nejvíce vhodná a mají sloužit k nápravě pachatele a zamezení vzniku recidivy.

2 SPECIFICKÉ PŘÍČINY KRIMINALITY MLADISTVÝCH

Projev v chování lidí je hodnocen podle stanovených kritérií společností. Zejména projevy v chování, které jsou pozorovatelné, můžeme rozebírat, hodnotit a porovnávat v rámci získaných zkušeností. Člověk se v běžném životě nechová nijak odlišně. Ve výsledku, na různé situace, zkoumaný jedinec zareaguje stejně či podobně, tak, jako většina lidí. Lišit se mohou v interpretaci důvodu, proč se tak zachovali, nebo v reakci na podnět, která se mírně odklonila od reakce většiny. Takto obecně můžeme stanovit normalitu žádoucího projevu v chování. Normalita jedince zjednodušeně představuje aspekty přiměřeného vnímání reality, schopnost ovládat své chování, sebeúcty a přizpůsobivosti, schopnostmi vytvářet citové vazby. Kriminalita, ať už dospělých či mládeže, a delikvence jsou rozhodně nežádoucími projevy v chování a z normality významným způsobem vybočují. Samozřejmě, že normalita, resp. její hranice, mohou být pohyblivé, neboť je můžeme posuzovat a hodnotit podle nejrůznějších kritérií a okolností, které do normality žádoucího projevu v chování zařadíme.

Hodnotit normalitu můžeme například statisticky, můžeme ji kvantifikovat podle četnosti a intenzity posuzovaných projevů, nebo podle konkrétního sociálního kontextu, kde hodnocení různých sociálních skupin je podmíněno generačně, profesně, etnicky, náboženskou příslušností či zdravotním postižením. Rovněž rozdíl mezi minulostí a současností, kde můžeme srovnávat úroveň poznání, mají vliv pro stanovování hranic normality a hodnocení. V průběhu času se mění nejen hodnotový systém, názory a kritéria hodnocení, ale i společnost sama. Míra tolerance je v současné době, oproti minulosti, vyšší k chování lidí v soukromé sféře, k partnerským vztahům. Dalšími zásadními kritérii, která ovlivňují hranice normality a hodnocení, jsou média. Opakovaně, často i zábavným způsobem ve zpravodajství i filmech, prezentují násilí, senzace či neštěstí a společnost, vzhledem k četné frekvenci, přijímá tyto mediální projevy automaticky a podvědomě je považuje a řadí k normálním projevům vztahů mezi lidmi.¹⁹

¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 21-25.

Mladistvý, stejně jako dospělý, se může setkat se situací, ve které se zachová zcela odlišně, nenormálně, oproti jiným. Pokud chceme hodnotit jeho projev v chování, zda je normální či naopak zásadně vybočuje, musíme si položit otázky zvážení situace a zjištění okolností a příčin, proč jednal nestandardně. Pokládáme si je právě proto, abychom dokázali vyloučit, že se nejedná o odchylku či poruchu v chování, které spadá do psychopatologických projevů v chování. Přitom musíme přihlédnout ke skutečnostem o jakého jedince se jedná, poznat jeho psychické a somatické vlastnosti, které nám mohou objasnit, že vzniklou zátěžovou situací mohl či nemohl v rámci svých schopností vyřešit jiným způsobem. Situace, do které se mladistvý dostal, vyvolala určitá příčina a následovala konkrétní reakce, a je třeba zjistit, zda příčiny a následné reakce neposilují tendenci k nežádoucímu projevu v chování. Rovněž je třeba zvážit, zda při procesu výchovy mladistvému hrozí, nebo již vyvstalo riziko ohrožení mladistvého, které je potřeba žádoucím způsobem eliminovat.

K tomu, abychom zjistili možné souvislosti a důvody páchání kriminality mládeží je třeba zjišťovat a analyzovat příčiny, které vedou mladistvé pachatele k páchání trestné činnosti. Etiologie delikventního a kriminálního chování je multifaktoriální, je výsledkem interakce mezi komplexem vnějších vlivů a vlastností jedince.²⁰

„Psychický vývoj, standardní i abnormální, lze charakterizovat jako proces postupné proměny jednotlivých psychických funkcí i celé osobnosti. Jeho průběh závisí na individuálně specifické interakci vrozených dispozic a komplexu působení různých vlivů prostředí.“²¹

Z výše uvedeného zákonitě vyplývá, že obecně lze tedy příčiny dělit do dvou základních skupin na endogenní (vnitřní – biologické) a exogenní (vnější – sociální). Je třeba však konstatovat, že vnik či výskyt kriminálního chování je úzce spjatý a provázaný s oběma skupinami příčin, které se vzájemně doplňují a ovlivňují. Z hlediska času vliv některých příčin může být krátkodobý, jiný dlouhodobý, z hlediska intenzity některé příčiny mohou působit slabě nebo s vyšší intenzitou a v krajních případech může intenzivně působit jen jedna příčina.

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 808.

²¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 29.

2.1 Vnitřní příčiny kriminálního chování mladistvých

Mezi vnitřní příčiny kriminálního chování mladistvých řadíme genetické dispozice, syndrom hyperaktivity, psychopatie, význam intelektu, druh pohlaví.

Prakticky všechny osobnostní vlastnosti i většina osobnostních postojů je dědičná. Genetická podmíněnost předurčuje míru rizika vzniku psychické odchylky, což znamená, že genetické vlohy lidského chování jsou aspektem, který sám o sobě nevede ke kriminálnímu chování, avšak je to vloha, která, se svou pravděpodobností, může stát odpovědnou za sníženou sebekontrolu či temperament v projevech chování.

Geny obsahují genetické informace a tvoří je dvě identické sady, z nichž jedna je ze zárodečné buňky otce a druhá z mateřské. Dvojice genů se stejnou funkcí mezi sebou vytváří nejrůznější vztahy a zákonitosti, které do současné doby nejsou zcela objasněny. Výsledkem působení genů mezi sebou vzniká nový gen, který je při své tvorbě ovlivňován komplexně souhrnem všech dědičných informací. Normální psychické vlastnosti jedince bývají dědičně polygenním způsobem, což znamená, že vlastnosti ovlivňuje nezjištěné množství genů, které by samy o sobě měly jen nepatrný účinek, avšak společně vytvářejí předpoklady k rozvoji určité vlastnosti. Taková vlastnost je následně v organismu zakódována, avšak pokud není potřebná, dále ji organismus nepotřebuje a vlastnost zaniká, z čehož lze dovodit, že zde má podstatný vliv i prostředí, ve kterém člověk vyrůstá. Jako příklad lze uvést dítě, které má dány geneticky určité vlastnosti, ale z důvodu sociálně slabého prostředí se u něj nerozvíjejí, neboť jich není potřeba.²²

Kriminální chování je podmíněno velice komplexně a dědičnost, jakožto její příčina je jen jednou z mnoha. Genetické vlohy nemohou mít samy o sobě sklony k páchání trestné činnosti, ale mohou zvyšovat pravděpodobnost, že se tak stane, pokud na organismus budou společně s nimi působit i další vnější vlivy prostředí.²³

Syndrom hyperaktivity, často označován zkratkou ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), je další biologickou příčinou. Ve 20. století též byla označována názvem lehká

²² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 30-31.

²³ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 23.

dětská encefalopatie nebo také jsme se mohli setkat s označením minimální mozková dysfunkce. Každopádně se jedná o příčinu, která má oproti dědičným dispozicím, prokazatelný podíl na kriminálním projevu, neboť se projevuje rizikovými příznaky v podobě extrémních výkyvů v náladě, impulsním, často zkratkovitým chováním, kde lidem takto postiženým poté schází zábrany.

K jistému biologickému znevýhodnění a vzniku hyperaktivity může rovněž dojít, jsou-li u jedince narušeny funkce nebo struktura centrální nervové soustavy. K tomu dochází například v důsledku porodních komplikací, postižení vlivem infekce či např. alkoholové nebo kuřácké závislosti matky, zánětlivého onemocnění mozku, úrazu hlavy apod.

V drtivé většině případů v současné době je diagnostikován syndrom hyperaktivity již v ranném dětství, kde je možné jej rozpoznat zejména při neverbálních projevech spočívajících v porovnávání s neverbálními projevy výkonů dalších dětí a v nápadném kolísání výkonů při zadaných úlohách, které jsou náročnější na čas. Charakteristickým znakem pro toto postižení jsou poruchy čtení a psaní či zadržávání v řeči, neustálý neklid, rovněž jsou u hyperaktivních dětí diagnostikovány poruchy chování a neurotické.²⁴

V období dospívání mladistvých, v době formování osobnosti, se potíže s hyperaktivitou nesnižují a nemizí. Dlouhodobé sledování takto postižených jedinců prokazuje, že v období adolescence mají větší potíže v adaptaci na společenské prostředí než ostatní. V tomto období vývoje se syndrom hyperaktivity projevuje prostřednictvím zvýšené impulzivity, agreivity, záchvaty vzteku a sníženým sebehodnocením, přičemž až desítky procent případů takto postižených jsou v dospělosti psychiatry klasifikovány jako anomální či psychopatické osobnosti. V každém zkoumaném vzorku kriminálního či delikventního projevu, který je z tohoto hlediska studován, se najde několikrát víc hyperaktivních jedinců než v kontrolních skupinách. Výsledky nových studií udávají 16-30 % hyperaktivních jedinců v sestavách mladistvých, kteří porušili zákon a vykonávají opatření nebo jsou umístěni ve výchovných institucích.²⁵

²⁴ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 28.

²⁵ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 29.

Z výše uvedeného vyplývá, že mladiství, postižení syndromem hyperaktivity, pro svůj projev v chování se hůře či s větší námahou adaptují a nedosahují nebo nedosáhnou úspěchů a uznání, tak jako ostatní, což je zákonitě odsouvá do pozadí. Aby se vyrovnali vrstevníkům, dosáhli úspěchu, pocitu uznání nebo zdůraznili vzdor, své projevy v chování realizují za stanovenými hranicemi společenských norem a dopouští se tak jednání, které je pro ostatní nepřijatelné a nebezpečné.

Psychopatie jsou osobnostní dispozice vrozené a vyskytují se i u osob páchající trestnou činností, kde jsou diagnostikovány ve velkém počtu. Hlavním činitelem při diagnostikování psychopatie je již v dětství se projevující nerovnováha ve skladbě osobnostních vlastností, z nichž některé jsou vyvinuty nápadněji, jiné schází. Kvůli této nerovnováze skladby vlastností mají jedinci opakující konflikty v sociálním prostředí. Zastoupení diagnostikovaných psychopatií v populaci nebylo doposud zjištěno a tudíž nelze jednoznačně tvrdit, že např. v populaci vězňů je více psychopatických jedinců než v populaci lidí.²⁶

Ve vztahu ke kriminalitě, včetně kriminality mládeže, psychopatickými osobnostními poruchami podle platné 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) z roku 2009 jsou disociální porucha osobnosti, emočně nestabilní porucha osobnosti, smíšená porucha a nutkavé a impulsivní poruchy.²⁷

A. Disociální porucha osobnosti (označena MKN – F60.2). Je charakterizovaná bezohledností v sociálních závazcích, nedostatkem cítění pro druhé. Vyznačuje se nízkou tolerancí k frustraci, nízkým prahem pro spouštění agrese včetně násilných činů. Subjekt má tendenci klamat druhé nebo nabízet vysvětlení pro svá chování, které ho přivádí do konfliktu se společností.

B. Emočně nestabilní porucha osobnosti (označena MKN – F60.3). Projevuje se určitým sklonem k zkratkovému chování, bez uvážení jeho následků. Nálada je nepředvídatelná se sklony k neuváženým emočním výbuchům a neschopností ovládat výbuchy svého chování s tendencí ke konfliktům s ostatními, zvláště jsou-li zkratkové činy odmítány nebo

²⁶ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 31.

²⁷ Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. 10. revize. In: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. URL: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/mkn.pdf>>.

potlačovány. Rovněž jsou charakteristické tendence ke sebezničujícímu chování, včetně sebevražedných náznaků a pokusů.

C. Smíšené a jiné poruchy (označena MKN – F61), které se zaměřují na ty poruchy osobnosti, které jsou často obtížné. Je obtížné je diagnostikovat a řadíme zde smíšené poruchy osobnosti s rysy několika specifických poruch dohromady, avšak bez převažujícího souboru symptomů.

D. Nutkavé a impulsivní poruchy (označena MKN – F63). Jsou charakterizované opakovanými činy, které nemají žádnou jasnou racionální motivaci, nemohou být ovládnuty a obecně působí svým nositelům poškození vlastních zájmů i zájmů jiných lidí. Charakteristickým je chování spojené s impulzy k činnosti. Příčina těchto poruch není doposud pochopitelná. Zahrnuje patologické hráčství, pyromanii a kleptomanii.

Z výše uvedených psychopatických charakteristik nemocí vyplývá, že psychopatické jedince, resp. jeho chování nelze snadno změnit zkušeností, dokonce ani trestem. Jedná se o trvalé změny osobnosti, které hluboce zakořeněné a jejich vzorce chování ukazují neměnnou odpověď různé osobní a sociální situace. Psychopatologické osoby se vyznačují nízkou tolerancí k jiným, neuznávají svou zodpovědnost, jsou egocentričtí a nadřazení, impulsivní, agresivní a také je zde znak páchání trestné činnosti. Právě tyto jejich vzorce odlišují postižené psychopatií od průměrného člověka.

Mezi další vnitřní příčiny kriminality mládeže patří i význam intelektu, který sám o sobě prokazuje úroveň rozumových schopností. Výzkumy poznávacích procesů, které byly v minulosti prováděny u delikventů vykazují nadměrně vysoký výskyt rozumově zaostalých u delikventní mládeže, což vyvozovalo závěr, že snížená inteligence je kauzálním faktorem delikventního chování. Provedené výzkumy u delikventů vykazovaly hodnoty v rozmezí 15 – 21,6 % podprůměrných mezi delikventy. V současné době je potvrzován fakt, že takto vysoký výskyt mentálně subnormálních je poplatný především použitým vztahovým metodám, závažným metodologickým nedostatkům s nízkou validitou verbálních testů, které se používaly pro měření inteligence delikventů a nevyvážeností kontrolních skupin. Na druhé straně je třeba brát v potaz skutečnost, že delikventi testovaní u soudů a v převýchovných zařízeních, nedosahují průměru normální populace a jsou v pásmu mírného podprůměru v rozmezí IQ 80 – 90. Nicméně intelektuální úroveň je třeba považovat spíše za doprovodný symptom poruchy než za kauzální vztah. Také výzkumy zaměřené

na výskyt recidivy neprokázaly, že byl v příčinné souvislosti se sníženinou inteligencí delikventů.²⁸

Průzkumy rovněž prokazují, že rozumové schopnosti, měřené inteligenčními testy u mladých i dospělých lidí ve věznicích a nápravných ústavech, jsou více determinovány dědičností než učením.²⁹

V rámci posouzení významu intelektu je nutno konstatovat, že se nejedná o vnitřní osobnostní příčinu vrozenou, ale spíše konstituční. Samotná úroveň intelektu zřejmě nemá vliv na vznik poruchy chování, avšak pachatelé, kteří se dopouští nejčastějších trestných činů majetkových či násilných charakterů mají zpravidla inteligenční kvocient nižší. Intelektuální schopnost každého se v kontextu sociálních vztahů a přizpůsobivosti mění postupem času a snížené hodnoty rozumových schopností se mohou zlepšovat, např. cvičením či rehabilitačními procesy či socializací ve společnosti.

I druh pohlaví lze zařadit mezi vnitřní konstituční příčiny delikventního chování. Statisticky se muži dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy, a to ve všech společnostech, ve všech dobách, nezávisle na druhu trestné činnosti i na příslušnosti k etnické skupině. Poměr mužů k ženám, jakožto souzených při soudním projednávání je 6 : 1, poměr ve výkonu trestu je 30 : 1. V posledních desetiletích je charakteristickým znakem zvyšující se kriminalita žen. Jedná se o podobný trend jako u alkoholismu, tabakismu, užívání drog. To souvisí s větší tolerantností v chování, s emancipovaností žen, s uvolňováním mravních postojů u žen. Faktem však zůstává, že ženská kriminalita není rozsáhlá v takové míře jako mužská, která má větší míru vrozené agrese.³⁰

Je třeba konstatovat, že muži se dopouští mnohem častěji trestné činnosti než ženy. Muže zcela jistě ovlivňuje pohlavní hormon testosteron, který má vliv na funkci mozku i těla. Muže v porovnání rovněž ovlivňuje fakt, že výchova dívek a chlapců je odlišná, přitom chlapci jsou rodiči a učiteli méně kontrolováni, dívky proto mají více příležitostí si vštípit

²⁸ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 43-57.

²⁹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 31.

³⁰ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 33.

zábrany k protispolečenskému chování. Za zmínku stojí touha příslušnosti k partě, která pro chlapce znamená mnohem více než pro dívky, pro které jsou evidentnější pevnější vazby na rodinu.

2.2 Vnější příčiny kriminálního chování mladistvých

Vnější příčiny, které ovlivňují kriminální chování mladistvých, jsou vlivy prostředí, ve kterých se jedinec nachází a které jeho chování určitým způsobem utváří. Radíme zde vliv rodiny, školy, vrstevnických skupin a hnutí, příslušnost k etnickým skupinám či jiným národnostem nebo vliv médií.

Rodina je z hlediska vývoje osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou a je pro dospívajícího zdrojem jistoty, bezpečí. V rodině si jednotliví členové, a především vztahy mezi nimi, vytváří model, který dospívající přejímá a napodobuje, eventuelně se s ním identifikuje. V případě, že jsou vztahové interakce v nesouladu, zkreslují dospívajícímu jeho představu o realitě a může narušit jeho psychickou rovnováhu a stimulovat nevhodné chování.³¹

Pro správný vývoj v rodině je třeba, aby rodina plnila výchovnou, ekonomickou, biologickou a emocionální funkci. Pokud jsou zabezpečeny a správně plněny tyto funkce bez značných výkyvů, je správně nastaven hodnotový systém v rodině a vytváří plnohodnotnou podporu pro zdravý vývoj dospívajícího a omezuje zásadním způsobem možnost odklonu vychovávaného ke kriminálnímu chování.

Tradičně se soudí, že rodiny mladistvých delikventů jsou rodiny sociálně slabé, případně i rozpadlé. Posledními výzkumy je prokazován fakt, že mladiství, kteří mají problémy se zákonem, pochází z dobře situovaných a na první pohled dobře funkčních rodin v mnohem větším počtu případů, než tomu bylo prokazováno v minulosti. Z toho vyplývá, že tyto „dobře“ funkční rodiny delikventů se ukazují funkčními pouze navenek, avšak uvnitř se skrývají vážné vnitřní konflikty a dá se tak odůvodněně tvrdit, že obecně slábne vliv rodiny

³¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 45-46.

na dospívající děti a že při vzniku delikventního chování má prvořadý vliv vrstevnická skupina s deviantními sklony.³²

Rodinu můžeme dělit podle několika kritérií na úplnou a neúplnou, rodinu s kvalitním rodičovským dohledem a se zanedbáváním dítěte nebo na orientační, tedy původní, do které se člověk rodí, prokreační, kterou si vytváříme sami, nebo dysfunkční, která nesplňuje předpoklady pro plnění rodičovských rolí a je zde nedostatečná sociální orientace.

Mezi základní kriminogenní faktory, které mají vliv na dysfunkčnost rodiny a na vznik kriminálního jednání u dětí a mládeže, můžeme uvést psychickou nepřípravenost rodičů na výchovu, nepřítomnost jednoho z rodičů nebo příchod nového partnera, nechtěné dítě, soustavné výchovné zanedbávání, sociálně patologické jevy v rodině, nezaměstnanost rodičů či jejich nízká vzdělanost.³³

Ve shrnutí vlivu rodiny na vývoj dospívajícího, lze uvést, že vzorce chování, které si dospívající vštěpuje, mají podstatný vliv na morální vývoj a projev mladistvého i v dalším životě. Mezi nejčastější aspekty dysfunkčních rodin v současné době patří alkoholismus rodičů, domácí násilí, kriminalita některého z členů v rodině, rozvrácená rodina či nezáměr o výchovu mladistvého. Rodina by měla vychovávanému poskytovat množství podnětů, kterými si osvojí zkušenosti v primární skupině a naučí se tak reagovat následně na podněty v sociální sféře. Tímto způsobem lze pak ovlivnit nepříznivé chování mladistvého ve společnosti.

Školní prostředí je rovněž rizikovým činitelem, který může sehrát podstatnou roli ve vývoji jedince. Je to prostředí, kde se dospívající, ať už na základní či střední škole, rozvíjí a svým způsobem stimuluje. Hodnocení chování a výkonu poskytuje zpětnou vazbu o jeho vývoji. U těch, kteří jsou méně nebo špatně adaptováni, může vzniknout určitá pravděpodobnost, že škola se pro ně stane nepodstatným, bezvýznamným nebo stresujícím prostře-

³² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 101-102.

³³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2004, s. 392-395.

dím. V takovém prostředí pak může u dospívajících docházet k asociálním jednáním, které v případě neřešení, představují vysoké riziko, že dojde k porušení sociálních norem.

Sociální selhání, respektive míra rizika je vyšší u dětí a mládeže, která špatně prospívá ve škole, má vyšší potenciál agresivity či je možno je zařadit do subkultury odpojené od vlivu učitele a školy nebo již napojené na potenciálně asociální vlivy.³⁴

Vývoji směrem ke kriminalitě může rovněž bránit, respektive mu může napomáhat i reakce školy na zjištěné disociální či asociální chování jednoho či více dětí. Sám způsob vyšetřování, udělené potrestání jsou pro všechny děti významnou zprávou o tom, jak škola dbá důstojnosti jednotlivce, která pravidla hry platí, do jaké míry jsou dodržována a zda je všem měřeno stejně. Přehlížení zcela zjevných přestupků, nejasná pravidla chování, neobjektivní rozhodování učitelů jsou postoje, které podkopávají představu dospívajících o jasně stanovených hranicích chování.³⁵

Každý člověk přechodem do školy si musí získat další postavení ve společnosti, než to které mělo získané jen v rodině. Ve škole žák získává nový životní rytmus a je žádoucí, aby se přizpůsobilo jako ostatní děti.

K nežádoucím projevům, které se týkají projevů chování ve vztahu ke školnímu prostředí můžeme zařadit soustavné nedodržování školních povinností, záškoláctví, potulku. Lze uvést i závažnější formy v podobě alkoholismu, agresivity mezi žáky, šikany, vzniku školních kriminálních gangů. Úroveň dosaženého vzdělání má zcela jistě podstatný vliv na osobnost jedince. Jak na žáka, tak i na školu, jsou v současné době kladeny větší nároky a ne každý, včetně rodiny žáka, se s tím dokáže vyrovnat a proto je třeba posilovat otázky školní výchovy a klást důraz na nezastupitelnou roli školy v naší společnosti.

Vliv vrstevnických skupin má na projev v chování mladistvého velmi výrazný podíl. Vrstevnickou skupinu lze charakterizovat jako neformální skupinu, která může vzniknout na sídlišti, při zájmové činnosti nebo ve škole. Může souviset s dobou působení přípravy na budoucí zaměstnání na středních školách, učňovských střediscích, nebo s trávením volného

³⁴ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 78.

³⁵ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 77.

času. Každý mladistvý náleží k nějaké neformální skupině. Pokud je nevhodně využíván volný čas, může dojít ke sklonům delikvence a kriminality, páchanou mladistvými.

Pro rizikovou mládež má vrstevnická skupina mnohem větší význam než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, kde je jim poskytována přiměřená míra podpory a vytýčeny meze dovoleného chování. Delikventní party vždy vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často z oblasti, kde bydlí. Tyto skupiny se pak vymykají běžným mechanismům sociální kontroly, přestanou pracovat, chodit do školy nebo učení a vytváří si vlastní hodnotové preference, chovají se vysoce autonomně, anebo se kontrole vymknou jen v době svého volného času.³⁶

Pro současnou mládež je charakteristickým znakem trávení volného času v barech, hernách, na diskotékách, kde je nemůže společnost lehce odhalit nebo jim je poskytována jakási anonymita, např. sprejerství, zneužívání tísňových linek, pochybné hudební produkce, označované jako technopárty nebo na druhé straně koncerty ultrapravicových skupin. Právě na těchto zmíněných místech existuje velké riziko přechodu ke kriminální činnosti. Začíná užíváním alkoholu, drog a pácháním drobných krádeží. V těch závažnějších případech je velmi pravděpodobný přechod k organizované trestné činnosti a vzniku trvalé závislosti na drogách či jiných omamných a psychotropních látkách. Rovněž stojí za zmínku i vůdcovství party, které má výrazný vliv na směr a kvalitu trávení volného času a také snaha jednotlivých vrstevníků předvést se před dalšími.

Pokud jsem se zmínil o přechodu ke kriminální činnosti skupin, je třeba vzít v potaz i nárůst extremismu s prvky anarchie, nacionalismu, rasismu a xenofobie. Averse vůči společnosti vede mladistvé, jak na straně levicové nebo pravicové, sympatizovat s hnutími, která potlačují práva a svobody jiných, včetně neutrální majoritní společnosti. Svou příslušnost projevují svým vzhledem, druhem oblečení, tetáží nebo dále například vlastnictvím a deklarováním symbolů, vyjadřující ideologie minulosti. Vznikají tak snahy předvést a ukázat svou sílu ideologie, orientaci, zaměřenou proti konkrétním národnostem a etnikům. Je třeba konstatovat, že došlo k nárůstu demonstrací pravicových či levicových aktivistů, mítinků, pochodů nebo setkání ve významných dnech ideologických vůdců (Hitler, Mussolini,

³⁶ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s.83.

Goebels, František Gellner – básník s myšlenkami upřednostňující anarchismus atd.) na pietních místech, kde došlo k jiným historickým událostem. S těmito událostmi jsou vždy spojené projevy násilí a agrese mladistvých, které se zakořeňují nežádoucí povědomí v mladých lidech a v souvislosti s tím nejen v České republice, ale v celé Evropě registrujeme nárůst případů s rasisticky motivovanými útoky, které končí vraždami. Kauzy s rasistickým podtextem ve Vítkově a Písku v České republice, vražda slovenských Romů v Maďarsku, opakované útoky na Turky v Německu. Je třeba rovněž zmínit neustálé extremistické útoky a napadání homosexuálů, bezdomovců, drogově závislých.

Vliv příslušnosti k etnickým skupinám či jiným národnostem je ve vztahu ke kriminalitě mládeže charakteristickým projevem. Toto tvrzení je v České republice nutno omezit pouze na romské etnikum, neboť míra intenzity trestné činnosti mládeže jiných etnik či národností (např. Vietnamci, Ukrajinci, Slováci, Rumuni) je velice mizivá.

Romské etnikum je odlišnou skupinou oproti majoritní společnosti, jejíž většina ji vnímá především negativně a je charakteristická např. barvou pleti, velkou početností dětí v rodině s vysokou mírou negramotnosti, nezaměstnaností a pácháním kriminality. Právě specifickým rysem romské kriminality je i vysoká míra zapojení dětí a mládeže do kriminálních aktivit ve formě gangů, které ve velkoměstech přepadávají a okrádají chodce, organizovaně kradou v hromadných prostředcích a marketech nebo se vloupávají do sklepů, kde především děti operují v malých prostorech. Profil mladistvých Romů s delikventním chováním se liší oproti stejné skupině neromských mladistvých delikventů a nedelikventních mladistvých Romů v těchto znacích: Velká rodina s nízkým příjmem, špatné hygienické podmínky, negramotnost rodičů, zanedbaná kontrola dětí, nižší výsledky v inteligenčních testech, záporný vztah ke škole, příslušnost k asociálně jednající partě, vysoký vliv příležitosti k páchání trestné činnosti, vliv alkoholu.³⁷

Z toho vyplývá, že zmírnit kriminalitu romské mládeže, respektive zmírnit vliv romského etnika na kriminalitu, lze jen v tom případě, pokud dojde ke změně společenského klimatu s vymizením rasistických prvků. Společnost se musí zaměřit především na výraznou podporu romské kultury, jejich zaměstnanosti, snahy o zvýšení vzdělanosti a zvýšení zájmu

³⁷ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s.133-142.

o školu u romských dětí a mládeže, neboť jiným způsobem se nepodaří romskému etniku přizpůsobit a socializovat v současné společnosti.

O vlivu médií na všechny vrstvy společnosti není pochyb. Pro mladistvé jsou nejvíce rozšířenými sdělovacími prostředky, televize a internet. Konzumace masmédií může mít na jedné straně pozitivní vliv v podobě možnosti seznámení se na dálku s jinými kulturami, mohou obohatit jejich poznání o přírodě, historii, umění. Na druhé straně je zde více negativních vlivů, mezi které můžeme uvést velké kvantum času stráveného mládeží s masmédií a s tím spojený nedostatek času na jiné sportovní, vzdělávací nebo volnočasové aktivity, vliv neblahého působení na mládež v podobě obsahu a kvality sdělovaných informací a druhu žánru, kde je především prezentováno zlo, násilí.

Obecně můžeme uvést, že komerční televizní média mají škodlivější socializační působení než veřejnoprávní. Z hlediska prezentování negativních jevů představují televizní komerční společnosti, prostřednictvím skladby svých programů, mladým lidem více škodlivého samoučelného zobrazování násilí a jeho zlehčování, vulgárního zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost, agresivity zaměřené proti náboženským, politickým, sociálním etnickým či jiným skupinám a většinovým vkusem dávají špatný příklad dětem a mladistvým, který ohrožuje jejich psychický, morální a sociální vývoj.³⁸

Obrovský vzestup v poslední letech zaznamenávají informační technologie. Využívání internetu se stává v současné době pro mladé lidi samozřejmostí. Má zcela jistě pozitivní vliv v možnosti získávat užitečné informace, komunikovat. Existují zde však i negativní rysy, které jsou spojeny s možností sledování na webech různých situací, které jsou spojené s násilím. Jedná se např. o videa nejčastěji spojená s napadeními osob, s agresí proti učitelům, šikanou spolužáků, opilostí či užíváním drog. Mladiství je umisťují na webová rozhraní, odkud je možnost jejich sledování dalšími uživateli, zejména v řad mládeže, kteří si informace o umístění sdělují. Mravní vývoj dětí a mladistvých je rovněž ohrožován na internetu možností sledování pornografie, která v podstatě není žádným způsobem zabezpečena, krom skutečností, že dospívající jsou upozorněni na skutečnost, že pokud nedosáhli věku 18 let, neměli-by dále na webové stránky s pornografií vstupovat.

³⁸ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s.100-105.

Je třeba se zmínit i o počítačových hrách, kde děti a mládež jsou doslova obklopeni násilím. Charakteristickým doprovodným znakem je vulgarita projevů postav. V praktickém životě pak se často stane, že si dokážou zaměnit reálný svět za nereálný a chtějí si vyzkoušet určitou situaci, kterou znají z virtuálního světa. Často tak dochází k porušení zákonných norem, k ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, ale jsou již i tragické případy ve spojení s poruchami chování použití zbraní ve školách, ke kterým nemají děti a mladiství respekt a odstup.

Násilí a sexualita přitahují přirozeně větší pozornost než jiná témata. Media a jejich vliv sama o sobě zřejmě nezvyšují agresivitu mladých lidí, ale zásadním způsobem posilují predispozice pro vznik agrese v různých životních událostech, se kterými se setkávají. V praxi to znamená, že čím více budou mladiství ze strany médií obklopeni projevy násilí, tím vyšší bude míra jejich agresivity v dalším životě.

K vnější příčinám, které mají vliv na kriminalitu mládeže, bych závěrem uvedl, že jsou to vlivy prostředí, které na jedince působí. Primární a nezastupitelnou roli má však význam dobře fungující rodiny. Kriminalita mládeže je jev, který je úzce spojen s chudobou, nezaměstnaností, malou motivací a velmi často s nedostatečným nebo nedokončeným základním vzděláním. Lze tedy uvažovat, že může existovat příčinná souvislost selhání při výchově jak u rodiny, tak i u vzdělávání a jejich vzájemné kombinace s kriminalitou mladistvých.

3 NÁSILNÁ TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ MLÁDEŽÍ JAKO JEV SE STOUPAJÍCÍ MÍROU AGRESE A BRUTALITY

V praktické části se chci věnovat statistickému rozboru násilné trestné činnosti páchané mladistvými a proto je na místě představit ji podrobněji. Zejména násilná trestná činnost, která je nejzávažnější formou trestné činnosti, se vyznačuje u mladistvých pachatelů nárůstem agresivity, brutality. V poslední době došlo ke vzniku určitých forem organizovaných skupin, které se zaměřují pouze na tuto oblast trestné činnosti, aby co nejrychleji a bez větší námahy dosahovali uspokojení svých krátkodobých potřeb.

Ve společnosti je frekvence násilných trestných činů brána jako jakýsi ukazatel morálky, stupně společenské úrovně v porovnání s ostatními státy. Rovněž je také zjišťována míra úspěšnosti v objasňování, se kterým je spjato úsilí daného státu s vyrovnáním se problému kriminality. Z toho odvozeně vyplývá, že pokud je v dané zemi vysoké procento páchaných násilných činů, pak je ohrožena bezpečnost občanů a stát nemá dostatečné kontrolní a represivní prostředky k možnosti normálního vývoje lidí v této společnosti a s tím související zlepšování kvality života.

Násilná trestná činnost je charakterizována znakem násilí, tedy útokem na integritu člověka. Útok může být fyzický, s užitím násilí, či psychický, s použitím pohrůžky násilím, proti poškozenému, nebo jiné osobě. Takového násilí či pohrůžky násilím je užito pachatelem většinou agresivně z toho důvodu, aby použitým násilím dokonal trestný čin na poškozeném či jiné osobě (např. ublížení na zdraví, vraždy), anebo se zmocnil určité požadované věci (např. loupežné přepadení, vydírání). Provázející znak agresivitu obsahují i jiné „méně“ společensky nežádoucí skutky, kterými jsou šikana, násilnosti ve školách, domácí násilí, vandalismus, rvačky u sportovních příležitostí, ublížení zvířatům.

V porovnání s nejčastější – majetkovou kriminalitou, má násilná kriminalita v celkovém objemu u dětí a mládeže zhruba desetkrát menší častost. Jejimi nejfrekventovanějšími typy jsou ublížení na zdraví a loupeže.³⁹

³⁹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s.148.

Při páčání násilné trestné činnosti mladistvým se liší způsob provedení od dospělého pachatele. Je odlišný z toho důvodu, že mladistvý je somaticky a duševně nevyzrálý. V případě páčání kriminálních skutků je typickým znakem mladistvého pachatele menší promyšlenost a nedostatečné naplánování spáchání trestného činu, v nejvíce případech jsou objektem násilí mladší a slabší jedinci, nebo staří lidé.

Nejhorší páchaný trestný čin násilného charakteru je vražda, která je zbavením života jiného. V posledních letech jsou mladistvými zejména páčány vraždy úmyslně, promyšleně a chladnokrevně s vysokou mírou brutality. V celém světě jsou zaznamenávány případy, kde mladiství vraždí ve školách. V České republice jsou zaznamenávány případy loupežných vražd, kde mladiství vraždili pro několik stovek korun, tudíž i nápadný nepoměr stojí mladistvému pachateli za provedení činu. Znakem provedení jsou však brutální způsoby provedení (četnost bodných či střelných poranění, týrání před smrtí), které jen dokreslují nezkušenost a nejistotu mladistvých pachatelů.

Loupežná přepadení jsou typickými trestnými činy, kterých se dopouští především mladí lidé a zejména mužská populace. Než dojde k samotné loupeži, je většinou naplánována a připravována. Pachatel však musí disponovat určitými osobními dispozicemi, aby ji mohl provést je malá pravděpodobnost, že by byl výrazně tělesně znevýhodněn. Pokud se mladistvým pachatelům podaří dokonat svou první loupež a není dopaden, ve většině případů opakuje svou trestnou činnost. Při jejich projevu užívají hrubosti, vulgarismů a jejich činnost se může projevit zkratkovitými a pudovými reakcemi, pokud se setkají s odporem. Přitom nemusí zvládnout nepředvídané okolnosti v průběhu útoku což je projevem nevyspělosti a amatérismu a jistých situacích dochází ke zranění osoby, popř. smrti. Činnost může být páčána jednotlivcem, nebo ve skupině, což už však představuje určitou organizovanost a mnohem vyšší nebezpečnost pro společnost. Motivačními faktory mladistvých pachatelů loupeží bývá většinou sociální nouze, útěk z domovů mládeže a pobyt na útěku, nebo již zmiňované rychlé uspokojení krátkodobých potřeb.

Ve výčtu páchaných násilných trestných činů by bylo možno pokračovat, nicméně cílem této kapitoly bylo představit určitá specifika této trestné činnosti a představit její nejzávažnější formy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Trestná činnost je páchána lidmi v každém věku. Nejvíce je páchána v mladém věku a v ranné dospělosti. Legislativa České republiky umožňuje trestně stíhat jen osoby, které překročily patnáctý rok svého věku.⁴⁰

Kriminalita mládeže, či její slabší delikventní forma, může být pro společnost větším problémem než se zdá. Většinová část společnosti u mládeže zcela jistě může tušit, jaké jsou u ní představy, problémy a jak u ní probíhá život, avšak nehodnotí přímo, zda tento problém má určitou tendenci. Lidé registrují často jen „mediální“ případy, kde již problém nastal a popř. ty případy, se kterými mají vlastní zkušenost. Občan neví, jakou procentuální výsledností se podílí mládež na páchání trestné činnosti a zda tak kriminalita mládeže je potenciálně problémem do budoucna.

V případě nesledovaného vývoje kriminality ve společnosti obecně, se může změnit i v graduující společenský problém, který se bude řadit na nejpřednější příčky důležitých otázek naší společnosti, neboť nebyl řešen a byl odsouván do pozadí.

Tato bakalářská práce je zaměřena na specifické příčiny kriminality mládeže, které způsobují změnu v chování mladistvého a svým jednáním se pak mladiství pachatelé dopouští trestné činnosti. V případě, že je trestná činnost oznámena a popř. objasněna, tzn. je vyšetřována policií ČR, žalována statním zastupitelství a projednávána soudy, stává se statisticky sledovanou událostí. Takové statistiky, týkající se trestné činnosti v České republice, jsou poté zpracovávány, detailně rozpracovány a vyhodnocovány.

Předmětem zkoumaného problému je pro mne kriminalita mládeže a hodlám se blíže zabývat násilnou kriminalitou páchanou mladistvými, přesněji statistickými daty, kde se mladiství pachatelé dopustili trestných činů násilného charakteru.

⁴⁰ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s.145.

5 ÚČEL, POSTUP A DEFINOVÁNÍ CÍLE VÝZKUMU

Výzkumným projektem se chci hlouběji zaměřit na dílčí část kriminality mládeže, na její nejzávažnější formu a chci zjistit, zda se mládež v určitém období dopustila násilné trestné činnosti, o jaké trestné činy se jedná, v kolika případech a jaká je tendence v porovnávaných letech. Dále chci porovnat počty násilných trestných činů mladistvých v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji se zaměřením, zda je či není mezi nimi podstatný rozdíl v počtech spáchaných násilných trestných činů mladistvými.

Základní statistická data o kriminalitě mladistvých jsou získána ze statistik Policie České republiky. Tento orgán činný v trestním řízení se zabývá výkazy a rozborů kriminality, resp. evidencí trestných činů, která je kategorizována podle zjištěné a objasněné trestné činnosti a také podle věku pachatele.

Při posuzování statistik je nutno si připomenout, že neoznámená „latentní“ kriminalita je mnohem četnější (jak pokud jde o počty pachatelů, tak i pokud jde o počty provinění), než kriminalita oznámená orgánům činným v trestním řízení. Z ní je zase jen určitá část objasněnou kriminalitou, kde se z jistotou dá určit pachatel trestného činu a jeho věk. Statistické přehledy tedy zachycují oznámenou kriminalitu, přičemž ochota občanů hlásit určité druhy trestné činnosti je závislá na mnoha aspektech (např. mediální kampaně, na náladách vyvolaných kriminálními kauzami, postoj občanů k policii či striktními podmínkami pojištění a úhradou poškození za trestnou činnost). Údaje o absolutních počtech trestných činů, případně pachatelů trestných činů ve vztahu k rozsahu kriminality, je třeba hodnotit s ohledem na věk příslušné populace, přičemž jenom tak lze získat obraz o úrovni kriminality. Naprostá většina běžně publikovaných oficiálních statistik ohled na věk v populaci postrádá.⁴¹

Z toho vyplývá, že získanou statistiku kriminality o absolutních počtech spáchaných mladistvými je třeba také doplnit o ohled na počet mladistvých v populaci České republiky, neboť přepočte-li se počet pachatelů na jednotku stejné věkové skupiny, získáme indexy, které teprve umožňují vyvodit závěry, že kvanta mladistvých pachatelů mají v porovnávaných letech stoupající či klesající tendenci, mají určitý vrchol, popř. počty

⁴¹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 143-148.

mladistvých pachatelů trestné činnosti ve vztahu k celkovému počtu objasněných trestných činů klesají či narůstají.⁴²

Ke statistickým datům Policie ČR je tedy třeba využít i statistické údaje, které zjišťuje a eviduje Český statistický úřad (ČSÚ). To je zapotřebí pro vymezení počtu mladistvých v české populaci v jednotlivých porovnávaných letech. Takto poté můžeme jasně vymezit skupinu mladistvých od ukončeného patnáctého roku věku až po nedovršený osmnáctý rok věku a teprve po přepočtu bude možno získat relevantní statistická data, u kterých bude možno po porovnání vyslovit určitý závěr.

Ve shrnutí je tedy hlavním účelem hlubší poznání a prozkoumání násilné trestné činnosti, které se dopouští mladiství. Základním cílem je analýza statistických dat, jejich porovnání s cílem zjistit, zda tendence kriminality mladistvých má stoupající, stagnační či klesající trend.

V další části se budu zabývat analýzou statistických dat a komparací počtů násilných trestných činů mladistvých v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, opět se s cílem zjistit u kriminality mladistvých její nárůst, pokles či stagnaci.

Stanovení postupu a definování výzkumu:

1. Zpracování výzkumu

K provedení výzkumného šetření bude použita kvantitativní forma, která prostřednictvím vhodné stanovené metody zformuje získaná statistická data a vytvoří výstupy, ze kterých bude možno následně konstatovat potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

2. Volba metod výzkumného šetření

Jako základní kvantitativní metodu použiji sběr, analýzu a srovnání vydaných statistických dat z archivů Policie ČR a Českého statistického úřadu. U výzkumu otestuji hypotézy, zda zkoumané jevy mezi sebou souvisí či jsou mezi nimi rozdíly. Statistická data použiji k matematickému přepočtu s cílem získat index, který zajistí pomocí komparativní (srov-

⁴² MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 145.

návací) metody v tabulkové a grafické formě podrobnější analýzu dat k uskutečnění výstupů.

3. Stanovení hypotéz

Testování hypotéz nám umožní posoudit, zda získaná data vyhovují předpokladům, které jsem před provedením výzkumu učinil. Obecně platí, že se porovnávají dvě hypotézy, tzv. nulová, kterou testujeme a předpokládáme, že platí a alternativní, kterou přijmeme v případě zamítnutí nulové hypotézy.

Stanovené hypotézy, které se vztahují k násilné kriminalitě spáchanou mladistvými:

Hypotéza H1: Mezi počty skutků násilných trestných činů spáchaných mladistvými a počtem mládeže v populaci existuje v období let 2003 až 2008 závislost.

Hypotéza H2: Mezi počty skutků násilných trestných činů spáchaných mladistvými a počtem mládeže v populaci neexistuje v období let 2003 až 2008 závislost. Tato hypotéza je alternativní k hypotéze H1.

Hypotéza H3: Mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, v období 2003 až 2008, nejsou statisticky významné rozdíly.

Hypotéza H4: Mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, v období 2003 až 2008, jsou statisticky významné rozdíly. Tato hypotéza je alternativní k hypotéze H3.

4. Stanovení cílů

- a) Definovat, které trestné činy jsou statisticky vykazovány jako násilné.
- b) Zjistit nejčtenější násilný trestný čin páchaný mladistvými v porovnávaných letech a uvést jej v jeho procentuálním vyjádření.
- c) Zjistit, zda v České republice násilná kriminalita mladistvých má stoupající, klesající či stagnační tendenci.
- d) Ve stanoveném období porovnat počty násilných trestných činů mladistvých v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji se zaměřením na zjištění, zda je mezi nimi podstatný rozdíl.

5. Charakteristika zkoumaného vzorku

Zkoumaným vzorkem je pro mou výzkumnou část společnost České republiky, přesněji mladiství pachatelé, kteří spáchali násilný trestný čin, který byl objasněn. Nezkoumám přímo jejich osoby či osobní charakteristiky, ale četnost jejich útoků, kterých se dopustili v rámci kriminální činnosti a jsou označováni jako mladiství pachatelé trestných činů. Věk je omezen na spodní hranici dovršeným patnáctým rokem a na horní hranici nedovršeným osmnáctým rokem, tedy stanovený interval je 15- 17 let .

6. Stanovení kritérií pro provedení výzkumu

Pro praktické provedení výzkumu stanovuji kritéria, která definují rozsah výzkumu:

Násilná trestná činnost, spáchaná mladistvými, bude srovnána v období šesti let, od 1.1.2003 do 31.12.2008.

Stanovená kritéria:

- a) Mezi mladistvé lze zařadit pouze osoby ve věku 15 až 17 let.
- b) Otestovat hypotézy a provést výzkum.
- c) Statistická data o násilné kriminalitě mladistvých jsou získána z neveřejného zdroje, vnitřního webového rozhraní - intranetu Policie ČR.
- d) Statistická data o populaci, respektive populační skupině 15 až 17 let jsou získána z veřejného internetu, oficiálních webových stránek Českého statistického úřadu.

7. Vyhodnocení

Po každém provedeném zkoumání vyhodnotit zjištěné výsledky, otestovat hypotézy, zjistit, zda došlo jejich k jejich potvrzení nebo vyvrácení a v konečném závěru vyhodnotit celý výzkum, včetně hypotéz s uvedením zjištěných výsledků, usoudit na možné příčiny, uvést návrhy na opatření a doporučení.

6 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU

Mezi násilné trestné činy, které jsou u mládeže statisticky sledovány patří: Vražda, loupež, ublížení na zdraví, vydírání, nebezpečné vyhrožování, násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, porušování domovní svobody, neoprávněný zásah do práv k domu bytu nebo k nebytovému prostoru, útok na veřejného činitele, rvačka, týrání svěřené osoby a osoby žijící ve společné domácnosti, brání rukojmí, omezování a zbavení osobní svobody, omezování svobody vyznání, útisk, porušování svobodného sdružování a shromažďování, usmrcení lidského plodu, opuštění dítěte, únos.

V tabulce 1 je uvedena četnost objasněných trestných činů loupeží v jednotlivých letech s uvedením procentuálního podílu na celkovém počtu všech násilných trestných činů spáchaných mladistvými.

Tabulka 1: Četnost trestného činu loupež v období 2003-2008.

Počty nejčastějšího trestného činu loupeže, páchaného mladistvými						
Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet loupeží	539	611	544	450	609	455
Celkový počet tr.č.	1235	1341	1149	990	1082	958
Podíl v %	43,6%	45,6%	47,3%	45,5%	56,3%	47,5%

Vyhodnocení: Nejčastějším, mládeží páchaným trestným činem v České republice, je loupež. V porovnávaných letech 2003 až 2008 byly loupeže vždy nejčastějším trestným činem a vždy nad hranicí 40 %. Jen pro srovnání, počty loupeží ze získaných statistik, dosahují téměř dvojnásobku druhého nejčastěji spáchaného trestného činu ublížení na zdraví.

6.1 Trend a počty mladistvých pachatelů v České republice v období 2003-2008

V rámci stanovené hypotézy H1 je třeba nejprve rozhodnout, zda spolu souvisí jevy spáchané násilné kriminality mladistvých, resp. četnost skutků a počet osob stejného věku v populaci. K testování hypotézy H1 použijeme ordinální měření pomocí Spearmanova koeficientu pořadové korelace, který nám kvantitativně stanoví, zda spolu zkoumané jevy souvisí a zda je možné je tedy blíže zkoumat. V případě, že by mezi nimi nebyl žádný vztah, relevance a validita takového výzkumu by postrádala smysl.

Pro testování hypotézy H1 je v tabulce 2 uveden počet populace osob ve věku 15-17 let a počet násilných trestných činů spáchaných mladistvými s uvedením pořadí, sestupně populace mládeže, vzestupně trestné činy.

Tabulka 2: Výpočet Spearmanova koeficientu pořadové korelace.

Rok	Počet mladistvých v populaci	Sestupné pořadí (P1)	Počet násilných tr. činů spáchaných mladistvými	Vzestupné pořadí (P2)	d (P1-P2)	d ²
2003	393465	1	1 235	5	-4	16
2004	389410	3	1 341	6	-3	9
2005	390180	2	1 149	4	-2	4
2006	387 231	4	990	2	2	4
2007	382 195	5	1 082	3	2	4
2008	373 973	6	958	1	5	25

n=6

Σ 62

Spearmanův koeficient pořadové korelace je dán matematickým vztahem :

$$r = 1 - \frac{6 \cdot \sum d^2}{n \cdot (n^2 - 1)} = 1 - \frac{6 \cdot 62}{6 \cdot (6^2 - 1)} = 1 - 1,77 = 0,77$$

Vypočtený Spearmanův koeficient je nutno porovnat s tabulkovými hodnotami závislosti.

Koeficient korelace	Interpretace
$r \geq 1$	naprostá závislost
$1,00 > r \geq 0,90$	velmi vysoká závislost
$0,90 > r \geq 0,70$	vysoká závislost
$0,70 > r \geq 0,40$	střední závislost
$0,40 > r \geq 0,20$	nízká závislost
$0,20 > r \geq 0$	velmi slabá závislost
$R \leq 0$	naprostá nezávislost

Vyhodnocení: Získaný výsledný koeficient korelace $r = 0,77$ je v intervalu $[0,9 > r \geq 0,7]$ a přisuzuje zkoumaným jevům interpretaci, že mezi spáchanou násilnou kriminalitou mladistvých a počtem osob stejného věku v populaci je vysoká závislost. Z toho lze jednoznačně dovést, že **hypotézu H1: Mezi počty skutků násilných trestných činů spáchaných mladistvými a počtem mládeže v populaci existuje v období let 2003 až 2008 závislost, potvrzujeme.**

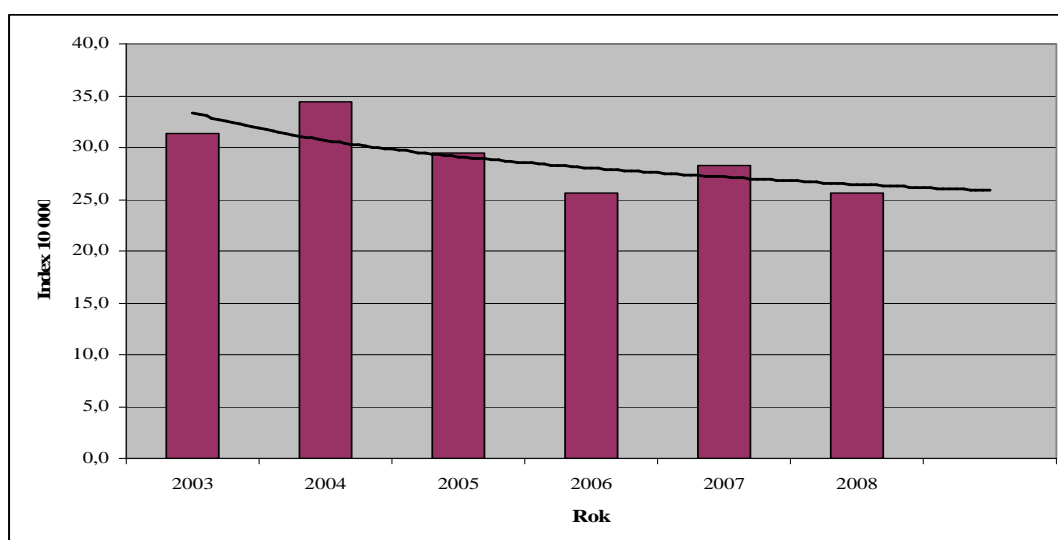
Cílem této kapitoly je zjištění, zda v České republice násilná kriminalita mladistvých má stoupající, klesající či stagnační tendenci. V tabulce 3 je uveden počet všech mladistvých pachatelů násilných skutků, přepočtených na 10 tisíc osob stejného věku v populaci České republiky. Pro přesnější zjištění je index zaokrouhlen na počet osoby s jedním desetinným místem. Výstupem z tabulky 3 je graf 1.

Tabulka 3: Index počtu mladistvých pachatelů v ČR.

Rok	Počet násilných tr. činů spáchaných mladistvými	Počet mladistvých v populaci ČR	Index 10 000
2003	1235	393465	31,4
2004	1341	389410	34,4
2005	1149	390180	29,4
2006	990	387231	25,6
2007	1082	382195	28,3
2008	958	373973	25,6

Porovnáním získaných indexů v období let 2003 – 2008 můžeme zjistit, že v letech 2003 a 2004 počet násilných trestných činů mladistvých v celé České republice přesáhl hranici 30 mladistvých pachatelů na 10 000 osob mladistvých. Svůj vrchol počtu násilných trestných činů má kriminalita v roce 2004, kde index přesahuje počet 34 mladistvých pachatelů. V průběhu dalších čtyř let již tato hranice nebyla překročena a snižuje se.

Graf 1: Grafické znázornění indexu počtu mladistvých pachatelů v ČR.

Graf 1 znázorňuje průběh násilné kriminality mladistvých v České republice v období let 2003 – 2008. Jak již je patrné z tabulkových hodnot, grafické vyjádření rovněž vypovídá o tom, že násilná kriminalita měla svůj vrchol v roce 2004 a poté již hodnoty nesouměrně klesají. Součástí grafu 1 je logaritmická trendová křivka, která vyjadřuje průměrové hodnoty s tendencí postupného poklesu trestné činnosti násilného charakteru mladistvými.

Vyhodnocení: Z tabulky 3 a grafu 1 vyplývá tvrzení, že tendence násilné trestné činnosti v České republice, která je spáchána mladistvými v období let 2003 až 2008, se snižuje.

6.2 Porovnání násilné trestné činnosti spáchané mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji v období 2003-2008

Pro svoji další výzkumnou část jsem si zvolil porovnání násilné trestné činnosti spáchané mladistvými na území hlavního města Prahy, v Olomouckém a Zlínském kraji, v porovnávaných letech 2003 až 2008.

Tabulky 4,5,6 uvádí počet mladistvých pachatelů, přepočtených na 10 tisíc osob stejného věku v populaci. Index je zaokrouhlen na počet osoby s jedním desetinným místem. Výstupem z tabulek 4,5,6 je graf 2.

Tabulka 4: Násilná trestá činnost spáchaná mladistvými v Praze.

Rok	Počet násilných tr. činů spáchaných mladistvými	Počet mladistvých v Praze	Index 10 000
2003	134	38423	34,9
2004	104	37675	27,6
2005	129	37169	34,7
2006	105	36209	29,0
2007	98	35477	27,6
2008	52	34239	15,2

Hodnoty z tabulky za období 2003 – 2008 v Praze vyjadřují, i přes výkyv v roce 2005, celkový úbytek počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými. Snižující počty trestných činů se odráží i na poklesu indexu, který se v roce 2008 přiblížil až k hodnotě 15 mladistvých pachatelů na 10 000 mladistvých osob, což oproti rokům 2003 a 2005 je méně než poloviční.

Tabulka 5: Násilná trestá činnost spáchána mladistvými v Olomouckém kraji.

Rok	Počet násilných tr. činů spáchaných mladistvými	Počet mladistvých v Olomouckém kraji	Index 10 000
2003	94	24985	37,6
2004	69	25007	27,6
2005	66	25316	26,1
2006	71	25101	28,3
2007	77	24596	31,3
2008	31	23834	13,0

Porovnáním získaných indexů v období let 2003 – 2008 v Olomouckém kraji je zjištěno, že v roce 2003 násilná kriminalita dosahuje nejvyššího počtu přes 37 mladistvých pachatelů na 10 000 mladistvých osob. V následujících letech výrazněji poklesla hodnota indexu se setrvalou průměrnou hranicí kolem 27 mladistvých pachatelů. V roce 2007 je patrný mírný vzestupný výkyv. V roce 2008 index mladistvých pachatelů dosahuje nejnižší hodnoty 13 mladistvých pachatelů, což je téměř trojnásobný pokles oproti roku 2003.

Tabulka 6: Násilná trestá činnost spáchána mladistvými ve Zlínském kraji.

Rok	Počet násilných tr. činů spáchaných mladistvými	Počet mladistvých ve Zlínském kraji	Index 10 000
2003	36	23782	15,1
2004	52	23296	22,3
2005	43	23265	18,5
2006	24	23102	10,4
2007	30	22862	13,1
2008	33	22221	14,9

Porovnáním získaných indexů v období let 2003 – 2008 ve Zlínském kraji je zjištěno, že v roce 2004 násilná kriminalita dosahuje nejvyšší hodnoty přes 22 mladistvých pachatelů na 10 000 mladistvých osob. V předchozím roce 2003 a v následných letech je zde zřejmý výrazný pokles. V porovnání s předchozími tabulkami jsou ve Zlínském kraji v porovnávaných letech evidentně nejnižší indexy mladistvých pachatelů.

Graf 2: Grafické znázornění násil. kriminality u porovnávaných krajů.

Graf 2 znázorňuje průběh násilné kriminality mladistvých v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji v období let 2003 – 2008. Grafické vyjádření vypovídá o tom, že násilná kriminalita sice v porovnávaných letech má střídavě klesající a stoupající průběh, nicméně v celé šíři u všech porovnávaných krajů křivky postupně klesají. Porovnáním indexů násilné kriminality spáchané mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji v období let 2003-2007, zjistíme, že Praha a Olomoucký kraj ve všech letech dosahují významně vyšších hodnot než indexy Zlínského kraje. V roce 2008 se vypočítané indexy u všech subjektů dostávají na téměř shodnou hranici.

Cílem této kapitoly je zjistit, zda jsou či nejsou mezi indexy počtu násilných trestných spáchaných mladistvými u jednotlivých krajů významné statistické rozdíly a mohl tak ve vyhodnocení výzkumu poukázat na možné důvody shodnosti či rozdílů.

K tomu, abychom mohli rozhodnout, zda mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, v období 2003 až 2008, nejsou statisticky významné rozdíly, je třeba otestovat hypotézu H3.

Pro testování je zvolen dvouvýběrový Studentův t – test, kde můžeme rozhodnout, zda dva soubory, které byly získány měřením na dvou různých souborech objektů mají stejný aritmetický průměr a následně získanou hodnotu porovnáme se statistickými hodnotami v tabulkách. V případě, že získaná hodnota je menší a rovna příslušné statistické hodnotě, hypotézu potvrdíme. Pokud je větší, nulovou hypotézu odmítneme a přijmeme alternativní.

V našem případě porovnááme ve třech kombinacích aritmetické průměry indexů počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, v období 2003 až 2008, přičemž se jedná o tři soubory dat a proto, abychom mohli rozhodnout o stanovené hypotéze H3 je třeba provést dílčí vzájemné výpočty.

Dvouvýběrový t – test je dán vztahem :

$$T = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{s} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}$$

$$s^2 = \frac{1}{n_1 + n_2 - 2} \cdot \sqrt{\sum (x_{1i} - \bar{x})^2 + \sum (x_{2i} - \bar{x})^2}$$

$$s = \sqrt{s^2}$$

$$f = n_1 + n_2 - 2$$

Vysvětlivky:	
T	Zjišťovaná proměnná
T _{0,05(f)}	Zvolená hladina významnosti 0,05 (5%)
f	Počet stupňů volnosti
s ²	Rozptyl
x _{1i}	Hodnoty x _i pro index 10 000 v Praze
x _{2i}	Hodnoty x _i pro index 10 000 v Ol. kraji
x _{3i}	Hodnoty x _i pro index 10 000 ve Zl. kraji
n ₁ , n ₂ , n ₃	Četnost
\bar{x}	Aritmetický průměr

Tabulka 7: Tabulka indexů a aritmetických průměrů.

Rok	X _{1i}		X _{2i}		X _{3i}	
	Praha		Ol. kraj		Zl. kraj	
2003	34,9		37,6		15,1	
2004	27,6		27,6		22,3	
2005	34,7		26,1		18,5	
2006	29,0		28,3		10,4	
2007	27,6		31,3		13,1	
2008	15,2		13,0		14,9	
	$\bar{x}_1 =$	28,2	$\bar{x}_2 =$	27,3	$\bar{x}_3 =$	15,7
	n ₁ =6		n ₂ =6		n ₃ =6	

1. Výpočet a zjištění, zda mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze a Olomouckém kraji v období 2003 až 2008 nejsou statisticky významné rozdíly.

Po dosazení do vzorce t- testu získáme hodnotu T= 0,203 a tuto porovnáme s kritickou hodnotou. Pro stupeň volnosti f = 10 a hladinu významnosti 0,05 je dána kritická hodnota T_{0,05(10)} = 2,228.

Výsledek : T= 0,203 < T_{0,05(10)} = 2,228.

Provedeným výpočtem byla zjištěna hodnota $T=0,203$, v porovnání je menší než stanovená kritická hodnota, z čehož vyplývá: *Mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze a Olomouckém kraji v období 2003 až 2008 nejsou statisticky významné rozdíly.*

2. Výpočet a zjištění, zda mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze a Zlínském kraji v období 2003 až 2008 nejsou statisticky významné rozdíly.

Po dosazení do vzorce t- testu získáme hodnotu $T= 3,683$ a tuto porovnáme s kritickou hodnotou. Pro stupeň volnosti $f = 10$ a hladinu významnosti $0,05$ je dána kritická hodnota $T_{0,05}(10) = 2,228$.

Výsledek : $T= 3,683 > T_{0,05}(10) = 2,228$.

Provedeným výpočtem byla zjištěna hodnota $T=3,683$, v porovnání je větší než stanovená kritická hodnota, z čehož vyplývá: *Mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze a Zlínském kraji v období 2003 až 2008 jsou statisticky významné rozdíly.*

3. Výpočet a zjištění, zda mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Olomouckém a Zlínském kraji v období 2003 až 2008 nejsou statisticky významné rozdíly.

Po dosazení do vzorce t- testu získáme hodnotu $T= 3,111$ a tuto porovnáme s kritickou hodnotou. Pro stupeň volnosti $f = 10$ a hladinu významnosti $0,05$ je dána kritická hodnota $T_{0,05}(10) = 2,228$.

Výsledek : $T= 3,111 > T_{0,05}(10) = 2,228$.

Provedeným výpočtem byla zjištěna hodnota $T=3,111$, v porovnání je větší než stanovená kritická hodnota, z čehož vyplývá: *Mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Olomouckém a Zlínském kraji v období 2003 až 2008 jsou statisticky významné rozdíly.*

Vyhodnocení: Provedením dvouvýběrového Studentova t-testu jsme porovnali 3 kombinace, při kterém byla zjištěna jedna shoda a dvě neshody. Shoda byla zjištěna v porovnání Prahy a Olomouckého kraje, kde mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v období 2003 až 2008 nejsou statisticky významné rozdíly. Dvě neshody byly zjištěny v porovnání Prahy a Zlínského kraje a v porovnání Olomouckého kraje a Zlínského-

ho kraje, kde mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v období 2003 až 2008 jsou statisticky významné rozdíly. I v případě, pokud by byla zjištěna jen jedna neshoda z tohoto vyhodnocení, je nutno zamítnout hypotézu H3 a potvrdit alternativní **hypotézu H4**: *Mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, v období 2003 až 2008, jsou statisticky významné rozdíly.*

7 ROZBOR VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ

Zjištěním z provedeného výzkumného šetření je skutečnost, že nejčastěji páchaným trestným činem násilného charakteru mladistvými ve zkoumaném období je loupež. V aplikaci na teoretickou část lze dovést závěr, že mladistvým pachatelům, kteří se dopouští násilné trestné činnosti, opravdu schází životní zkušenosti a proto jednají zkratkovitě, pudově v případech, kdy se setkávají s odporem. Jejich myšlení je zaměřeno na získání a vlastnictví věci, ke kterému jsou ochotni užít násilí nebo pohrůžky násilím, jen aby se věci zmocnili nebo se jí zmocnili přinejmenším rychlým způsobem bez námahy. Při páchání již neuvažují v souvislostech, že loupež je kvalifikována jako zločin, tedy závažnější trestný čin než přečin, kterým je např. jen krádež a s tím spojený rozdíl ve stanovení trestní hranice sazby, která loupežím přisuzuje vyšší společenskou nebezpečnost a vyšší hranici dolní trestní sazby než u krádeže.

V další části výzkumné části jsem se zabýval zjištěním trendu a počty mladistvých pachatelů v České republice v období 2003 až 2008. Abych zjistil tendenci násilné kriminality mladistvých, bylo nejprve třeba rozhodnout, zda lze vůbec porovnávat počty skutků násilné trestné činnosti a počet mladistvých v populaci. Proto jsem nejprve otestoval existenci závislosti mezi počty skutků násilných trestných činů spáchaných mladistvými a počtem mládeže v populaci v období let 2003 až 2008. Testováním hypotézy ordinálním měřením pomocí Spearmanova koeficientu pořadové korelace byla zjištěna vysoká závislost mezi jevy. Hypotéza H1 byla potvrzena.

Z této hypotézy vyplývá, že výše počtu násilných trestných činů, kterého se dopustili mladiství, je závislá na počtu mládeže v populaci. Můžeme tedy tvrdit, že pokud se bude zvyšovat počet mladistvých v populaci, zvýší se i počet spáchaných trestných činů mladistvými a naopak.

Následně jsem vypočítal indexy počtů mladistvých pachatelů násilných trestných činů na 10 000 mladistvých osob v populaci v letech 2003 až 2008 a porovnal je. Vytvořením trendové křivky z hodnot indexů jednotlivých let jsem zjistil, že tendence celkové násilné trestné činnosti v České republice, která je spáchána mladistvými se snižuje.

V další části výzkumné části jsem se zabýval porovnáním násilné trestné činnosti spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji v porovnávaných letech 2003 až 2008. Samostatně jsem vyhodnotil násilnou trestnou činnost mladistvých v jednotlivých

krajích a následně indexy převedl do souhrnného grafu. Z grafického znázornění jsem vyvodil závěr, že násilná kriminalita sice v porovnávaných letech má střídavě klesající a stoupající průběh, nicméně v celé šíři u všech porovnávaných subjektů křivky indexů postupně klesají.

V další fázi kapitoly srovnání násilné trestné činnosti spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji jsem se zabýval hlediskem, zda jsou v porovnávaných letech mezi kraji statisticky významné rozdíly. Pomocí dvouvýběrového Studentova t – testu jsem otestoval hypotézu H_3 . Provedenými výpočty a zjištěními výsledky jsem rozhodl o vyvrácení nulové hypotézy H_3 a přijetí alternativní hypotézy H_4 , která vyjadřuje tvrzení, že mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji, v období 2003 až 2008, jsou statisticky významné rozdíly.

Testoval jsem soubory indexů ve třech kombinacích. Výpočtem první kombinace mezi Prahou a Olomouckým krajem jsem zjistil, že mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v období 2003 až 2008 nejsou statisticky významné rozdíly. V dalších dvou kombinacích mezi Olomouckým a Zlínským krajem, Prahou a Zlínským krajem, jsem zjistil, že mezi indexy počtu násilných trestných činů spáchaných mladistvými v období 2003 až 2008 jsou statisticky významné rozdíly.

Z toho vyplývá, že jak u populace mladistvých v Praze, tak i v Olomouckém kraji je statisticky stejná výše kriminality, z čehož lze usoudit, že se může jednat o stejné charakterové skupiny mladistvých, u kterých se může například užít stejná metoda prevence a represe na oba kraje. Mladistvá populace Zlínského kraje je samostatným souborem mladistvých, kde je statisticky nižší kriminalita a zde je možno usoudit na použití jiných nástrojů prevence a represe.

Hlavní město Praha je aglomerací s největším počtem obyvatel v ČR. Podle mého názoru společnost v Praze je více tolerantnější k patologickým projevům, rodiče v Praze pro pracovní flexibilitu netráví v odpoledních hodinách mnoho volného času s dětmi a mládeží. Mládež pak více tráví svůj volný čas ve vrstevnických partách, kde je vysoké riziko přechodu ke kriminální činnosti. Mládež v Praze může být negativně ovlivňována vysokou mírou anonymity, snazší dostupností drog, alkoholu, vyšší četností barů, přítomností na sportovních akcích či akcích, kde dochází k násilným projevům chování účastníků, atp. Výše uvedené nežádoucí jevy zcela jistě ovlivňují mládež v Praze.

Olomoucký kraj je svou geografickou polohou pro změnu charakteristický rozpadem průmyslových aglomerací s vyloučenými lokalitami. Jedná se o sociální oblast s vysokou nezaměstnaností, jedním z krajů s nejnižšími příjmy obyvatelstva, kde ceny zboží jsou srovnatelné s pražskými. Zde je nemajetnost u kriminální mládeže ještě více podmíněna touhou po získání věci. Zmíněné jevy rovněž neprospívají dospívající mládeži v jejich životním vývoji.

Zlínský kraj je charakteristický množstvím menších měst a obcí s tradičními rodinnými vazbami, vyšší mírou vlivu křesťanství, pozitivním vztahem ke kulturním akcím, tradicím a lidovým obyčejům, atp. Mládež je tak ovlivňována více pozitivními vztahy k trávení volného času. Rovněž nízká anonymita a s tím spojená nižší dostupnost alkoholu a drog, zaměstnanost obyvatelstva vytváří lepší sociální prostředí, které pozitivně ovlivňuje mladistvé v jejich chování.

Pro srovnání, možné příčiny nízké násilné kriminality mladistvých ve Zlínském kraji oproti Praze a Olomouckému kraji, můžeme spatřovat v lépe fungující prevenci. Důraz může být kladen na zájem zlínské společnosti na práci s rodinami, na podpoře adekvátního fungování rodiny, vhodných aktivitách trávení volného času u mladistvých, na dobré spolupráci různých center a organizací s rodinami s problémovými dětmi, včasném zjištění, podchycení a nápravě dětského rozvoje. Správně fungující prevence a správná vhodnost uložení mírnějších opatření může mít na mladistvého pachatele pozitivnější vliv než bezpracné a rychlé nařízení represivních opatření ústavní či ochranné výchovy, kde jedinec může získat a převzít od dalších problémových jedinců více nežádoucích patologických projevů v chování.

7.1 Návrhy na opatření a doporučení

Důležitým procesem u společensky nežádoucích projevů v chování mládeže je prevence, která musí být zaměřena na včasné podchycení a nápravu poruch chování. Společnost musí mít zájem pozitivně ovlivňovat mládež prostřednictvím vhodného využívání volného času s možností kulturního a sportovního vyžití.

Vzhledem k tomu, že jsem porovnával násilnou kriminalitu mladistvých v krajích, domnívám se, že by nejefektivnějším způsobem bylo zpracovat a realizovat více preventivní pro-

gramy na krajské, městské či obecní úrovni. Do programů by se měly aktivně zapojit složky orgánů státní správy, samosprávy, neziskové organizace a také například policie.

Vzhledem k tomu, že existuje závislost mezi násilnou trestnou činností mladistvých a věkovou populací mládeže, doporučuji, aby programy byly zaměřeny na celé spektrum mládeže a současně i na kriminálně ovlivněné jedince či rizikové party.

V aplikaci na mnou provedený výzkum bych doporučil provést podrobnou studii statistických dat spáchané kriminality mladistvými, která by se zaměřila na zjištění indexů počtů mladistvých pachatelů v krajích a městech. Studie by se v rámci rozboru měla zaměřit na krajsky a městsky nejnižší indexy. Cílem u mladistvé populace s nejnižšími indexy by bylo zjistit, které možné pozitivní příčiny a aktivity významným způsobem ovlivňují mladistvé při jejich projevech v chování. Poté zjištěné příčiny a aktivity vhodným způsobem aplikovat u populace mládeže v dalších krajích a městech.

7.2 Závěr výzkumné části

Cílem výzkumu bylo podrobněji zmapovat trestnou činnost násilného charakteru, která je páchána mladistvými pachateli. Stanovené období činilo šest let v období 2003 až 2008. Rok 2009 nebylo možno zahrnout do stanoveného období, neboť doposud nejsou Českým statistickým úřadem vydány údaje o populaci.

Je třeba zopakovat, že objasněná trestná činnost mladistvých v porovnání s celkovou objasněnou trestnou činností všech zjištěných pachatelů má v procentuálních výsledcích, tak jak je prezentována statisticky Policií ČR, velmi nízkou výpovědní hodnotu. A proto byly statistiky doplněny o počty mladistvých v populaci, které nám teprve poté poskytly relevantní ukazatele. Tak je tomu i u dílčího rozdělení kriminality na spáchané majetkové, násilné, mravnostní trestné činy, tedy specifické části celkové páchané kriminality mladistvými.

Pokles trestné činnosti byl zaznamenán v období let 2003 až 2008 jak v celé České republice, tak i v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji. Ve zkoumaném období se počty spáchaných násilných trestných činů mladistvými snižovaly, avšak s nimi se snižovaly i počty mladistvých v populaci, což snižuje i rychlost poklesu indexu.

Nedomnívám se však, že by došlo k úplné eliminaci tohoto nežádoucího společenského jevu. Už samotné porovnání celkové násilné kriminality v České republice v tomto výzku-

mu do jisté míry znamená stagnaci okolo průměrného indexu 27 pachatelů násilné trestného činu na 10 000 osob ve věku 15-ti až 17-ti let, což samo o sobě představuje 2,7, resp.zaokrouhleně 3 mladistvé pachatele násilné trestné činnosti na 1000 mladistvých osob. Zůstává zde dále otázkou fakt, který by bylo třeba rovněž zohlednit ve statistických studiích policie, a to kolika násilných trestných činů se dopustil jeden mladistvý pachatel v rámci své kriminální kariéry při pokračování v trestné činnosti, stejně jako případy spolupachatelství mladistvých pachatelů. Významný vliv rovněž může mít i ochota, snaha a zájem Policie vyšetřovat a více objasňovat trestné činy.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit a popsat specifické příčiny kriminality mládeže. Pro mládež je typickým znakem somatická a duševní nevyzrálost. Nevyzrálost může u mladistvého sehrát podstatnou roli v jeho životě, kdy se může ocitnout v situaci, která pro něj nebude typická nebo se s ní setká poprvé a bude muset určitým způsobem zareagovat. Pokud se zachová zkratkovitě nebezpečně, přesněji zvláště nevhodně či agresivním způsobem, tak se zcela jistě dopouští provinění proti společenským normám. Onou somatickou nebo duševní nevyzrálostí jsou příčiny, které se zformovaly u mladistvého v určitý souhrnný faktor, který jej v chování ovlivnil.

Znalost vnějších a vnitřních příčin, jakožto determinanty vzniku a rozvoje kriminality mládeže a jejich charakteristická specifika, nám pomáhají odhalovat okolnosti a skutečnosti, které vedou dospívající k tomu, že se dopouští trestných činů. Pokud se bude dařit zabránit a eliminovat vzniky nežádoucích projevů v chování mladistvých, pak bude mít přirozeně socializační vývoj mladistvých ve společnosti pozitivní vliv.

V teoretické části své bakalářské práce se zprvu zabývám delikvencí, kriminalitou, potřebami a důvody, které vedou mladistvé k páchání kriminality s uvedením struktury sankcí, které mohou být mladistvému uloženy za jeho protiprávní jednání. Stěžejní částí jsou specifické příčiny kriminality mládeže, které podstatným způsobem ovlivňují u mládeže nežádoucí projevy v chování. Vznik či výskyt kriminálního chování je úzce spjato a provázáno s příčinami, byť endogenními či exogenními, které se vzájemně doplňují a ovlivňují. Na závěr teoretické části se věnuji násilné trestné činnosti páchané mladistvými, která je jednou ze specifických forem trestné činnosti mládeže.

V praktické části navazuji na násilnou trestnou činnost mladistvých a zabývám se analýzou statistických dat, přesněji počty spáchaných trestných činů násilného charakteru, které mají na svědomí mladiství pachatelé. Výzkum je doplněn o srovnání s počty osob ve věkové populaci mladistvých 15-ti až 17-ti let, přičemž získaný index poskytuje relevantní ukazatele, ze kterých je možnost vyslovit určitý závěr. Výzkum byl zaměřen na celorepublikové ukazatele a poté na ukazatele v Praze, Olomouckém a Zlínském kraji. Získaná statistická data byla následně porovnána a v širším slova smyslu výsledkem výzkumu bylo zjištění, že tendence spáchané trestné činnosti násilného charakteru u mladistvých pachatelů má klesající tendenci.

Fenomén, kterým zcela jednoznačně kriminalita mládeže je, je třeba do budoucna sledovat a setrvalou tendenci poklesu kriminality minimálně udržet. Jednou z priorit naší společnosti by měl být zájem na správně nastavených proporcích výchovy dětí a mládeže, snažit se především v rámci prevence, ať už v oblasti rodinné, školské či společenské, o pokles výskytu společensky nežádoucích jevů, které nepříznivě ohrožují mravní vývoj dětí a mládeže.

Páchaní kriminality je součástí běžného života každé společnosti a v současné době neexistuje způsob, jak ji, nejlépe úplně, vymýtit. Rozhodně ji však lze snížit a jedna z hlavních cest, která může snížit kriminalitu páchanou mládeží, vede přímo prostřednictvím výchovy dětí a mládeže. Vnitřní příčiny nedokážeme ovlivnit, pouze je zmírnit, ale vnější, sociální, faktory můžeme jasně stanovenými pravidly a hodnotovou orientací společnosti ovlivnit, což by mělo mít rozhodně pozitivní vliv na výchovu dětí a mládeže. Základním a stěžejním faktorem zde zůstává odpovědná úloha a kvalitní fungování rodiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÉ ODKAZY

- [1] ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-931-3.
- [2] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vydání. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- [3] JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vydání. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- [4] JEDLIČKA, R.; KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: ANALÝZA A PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.
- [5] JELÍNEK, J. a kol. *Problémy trestního postihu mladistvých*. 1. vydání. Olomouc: ÚP v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0793-0.
- [6] KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. 1. vydání. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901776-8-9.
- [7] KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- [8] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
- [9] MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- [10] MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- [11] MATOUŠEK, O., KOPOLDOVÁ, B., HALÍK, T. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.
- [12] NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vydání. Praha: PA ČR, 2000. ISBN 80-7251-033-9.
- [13] NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. 1. vydání. Liberec: Dialog, 2006. ISBN 80-86761-45-2.

- [14] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2.
- [15] SCHELLOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3.
- [16] STEJSKAL, F., KNÝ, M., VOTRUBA, J. *Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice*. 1. vydání. Praha: PA ČR 1999. ISBN 80-7251-008-8.
- [17] ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-375-5.
- [18] *Trestní předpisy: trestní zákon, trestní řád, výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby, Probační a mediační služba, peněžitá pomoc obětem trestné činnosti, Rejstřík trestů, soudnictví ve věcech mládeže, zajištění majetku; Přestupky: zákon o přestupcích, paušální částka nákladů řízení: podle stavu k 1.7.2008*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2008. ISBN 978-80-7208-691-7.
- [19] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- [20] VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vydání. Olomouc: UP Olomouc, 2001. ISBN 80-244-0337-4.
- [21] ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ V. *Kriminalita mládeže*. 1. vydání. Praha: PA ČR, 2001. ISBN 80-7251-070-3.
- [22] ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.
- [23] *Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*. In: JANKOVÁ, L., MUSÍLKOVÁ, Z. a kol. *Texty zákonů*. 1. vydání. Praha: C.H.BECK, 2010. 570 stran. ISBN 978-80-7400-229-8.
- [24] *Zákon č.306/2009, trestní zákoník, zákon o trestním řízení soudním*. 1. vydání. Praha: Tiskárna MV ČR, 2009. bez ISBN.

INTERNETOVÉ A INTRANETOVÉ ZDROJE

- [25] Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. 10. revize. In: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. Praha: ÚZIS 2010 [cit. 14.4.2010]. URL: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/mkn.pdf>>.
- [26] Statistické přehledy Českého statistického úřadu 2003-2008. In: Český statistický úřad [online]. Praha: ČSÚ 2010 [cit. 20.4.2010]. URL: <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4003-06-v_roce_2005>.
- [27] Statistické přehledy trestné činnosti dětí a mladistvých za rok 2005 až 2008. In. Intranet PČR, ESSK [online]. Praha: Policejní prezidium, Centrála informatiky a analytických procesů služby kriminální policie a vyšetřování 2010 [cit. 20.4.2010]. URL: <http://essk.pcr.cz/essk/9/12/sestava1/a_____.xls>
- [28] Úvodní komentář k ročence kriminality. In: Intranet PČR, Evidenčně statistický systém kriminality[online]. Praha: Policejní prezidium – Centrála informatiky a analytických procesů služby kriminální policie a vyšetřování 2010 [cit. 10.4.2010]. URL: <http://essk.pcr.cz/essk/_informace/_Ročenky.htm>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Četnost trestného činu loupež v období 2003-2008.	50
Tabulka 2: Výpočet Spearmanova koeficientu pořadové korelace.....	51
Tabulka 3: Index počtu mladistvých pachatelů v ČR.	52
Tabulka 4: Násilná trestá činnost spáchána mladistvými v Praze.	53
Tabulka 5: Násilná trestá činnost spáchána mladistvými v Olomouckém kraji.	54
Tabulka 6: Násilná trestá činnost spáchána mladistvými ve Zlínském kraji.	54
Tabulka 7: Tabulka indexů a aritmetických průměrů.	56

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Grafické znázornění indexu počtu mladistvých pachatelů v ČR.....	52
Graf 2: Grafické znázornění násil. kriminality u porovnávaných krajů.....	55